KAYSERİ YERALTI YAPILARI ENVANTERİ

birinci ara rapor

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 1869

dmag
OBRUK MAĞARA ARAŞTIRMA GRUBU

ÇEKÜL
ÇEVRE VE KÜLTÜR DEĞERLERİNİ KORUMA VE TANITMA VAKFI

Kayseri
Yeraltı Yapıları
Envanteri

birinci ara rapor

OBRUK MAĞARA
ARAŞTIRMA GRUBU

ÇEVRE VE KÜLTÜR DEĞERLERİNİ
KORUMA VE TANITMA VAKFI

Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kayseri'nin Yeraltındaki Medeniyeti / Rapor I

Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Baskı: Aralık 2017
ISBN: 978-605-9117-19-7

Tasarım: www.bilgegrafik.com
Kapak: Ali Saraçoğlu

Baskı ve Cilt: Orka Matbaacılık, İnecik Mah. Çırağan Sk.
No: 4 Melikgazi / KAYSERİ / info@orkamatbaa.com
T.: +90 352 322 17 00

Adres: Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
T.: +90 352 220 70 90

Kayseri
Yeraltı Yapıları
Envanteri

birinci ara rapor

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ 1869

omag
OBRUK MAĞARA
ARAŞTIRMA GRUBU

ÇEKÜL
ÇEVRE VE KÜLTÜR DEĞERLERİNİ
KORUMA VE TANITMA VAKFI

İÇİNDEKİLER

Takdim 7

Amaç 9

Giriş 11

Projenin Uygulanma Şekli 13

Bölge Jeolojisi 15

Bölge Tektoniği 19

Proje Kapsamında Yapılan Çalışmalar 21

Kayseri Kaya Yapılarının Genel Özellikleri 23

Kayseri'de Araştırılan Yeraltı Yapıları 27

- Ali Dağı Yeraltı Şehri 27
- Ali Saip Paşa Yeraltı Şehri 31
- Gesi / Değirmendere Vadisi Kaya Yerleşimleri ve Güvercinlikler 35
- Çatalin Yeraltı Şehri 39
- Penzikli Yeraltı Şehri 43
- Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri 45
- Ötedere Vadisi Yeraltı Şehri 1 49
- Ötedere Vadisi Yeraltı Şehri 2 53
- Ötedere Vadisi Su Yapıları 57
- Belağası Kaya Yerleşimleri ve Yeraltı Şehirleri 59
- Doğanlı (Kırkmerdiven) Yeraltı Şehri 65
- Yeşilhisar Vadilerinin Haritalanması 69
- Güzelöz Yeraltı Şehri 71

Önerilerimiz 75

Kaynakça 76

Teşekkür 77

Ekler 79

Ek 1: Protokol 79

Ek 2: Proje Kapsamındaki Yapılar 83

Ek 3: Kayseri Şehri ve Yakın Civarında Çalışılan Yerler Haritası 84

TAKDİM

Şehir sadece bugünü ve içinde yaşadığımız mekânı ile değil, aynı zamanda dünü, yarını ve bağrında beslediği insanı ile bu insanların hikâyeleri ile de şehirdir. Şehir görünen yüzü ile değil görünmeyen yanı ile de şehirdir. Bir şehre kimliğini, üzerinde taşıdığı değerler kadar, altında sakladığı değerler de verir. Söz konusu değerler belki de şehrin şuuraltıdır. Bunun içindir ki şehrin üstü gibi altı da şehrin tarihine, sanatına, kültürüne, hafızasına aittir. Kayserimiz Türkiye'nin en çok yeraltı şehirlerine sahip mekânlarının başında gelir. Şehirlerin tarihi yazılırken sadece yerin üstüne değil yerin altına da bakmamız gerekir. Kayseri alt tarafı da şehir olan kadim bir mekândır.

Kültepe-Kaniş başta olmak üzere, Kapadokya ve yakın çevresinin önemli bir kısmı Kayseri sınırları içerisindedir. Tarihin yaşandığı ve yazıldığı mekânlar olan ilimiz sınırları, yer üstü ve yer altı tarihi ile birlikte ele alındığında anlamlı hale gelir. Yerin altı dini sembolizmde nasıl bir hasılanın ortaya serildiği yer ise, tarihi anlamda da geçmişimizin, sanatsal ve kültürel anlamımızın saklı olduğu yerdir. Bu anlamda yerin altındaki kültürel birikim yerin üstüne zenginlik katacak, ona güç verecek ve gelecek tasarımını daha sağlıklı, kalıcı yapacaktır.

Şehirleşmenin getirdiği güçlükler başta olmak üzere, tarihe sadece çıkar amaçlı bakan bazı insanların, tarihi eserlerimizle ilgili yaptığı tahribata benzer bir yıkım maalesef yeraltı şehirlerimizle ilgili de yapılmaktadır. Dolayısıyla yerin üstünde yaşadığımız şehirle ilgili planlar yaparken, yeraltı şehirlerimizi de göz ardı etmememiz gerekiyor. Hatta şehir planlamasında artık yer üstü yer altı, bugün geçmiş ayrımını yapmadan planlamalar yapmak zorunlu hale gelmiştir. Tarihteki süreklilik bunu gerekli kılmaktadır. Artık şehirler sadece çağdaş görünümleri ile değil, geçmişten getirdiği birikimleri ile daha da anlamlı ve önemli hale gelmektedir. Geçmiş ile bugünü terkip yapmanın zorunluluğu ve ilk şartı, yeraltı şehirlerimizle içinde yaşadığımız şehirlerimizi terkip etmekten geçiyor.

İşte tam da bu şuurla Kayseri Büyükşehir Belediyesi olarak şehrimizin yer altı yapılaşmasını gün yüzüne çıkarmak ve insanımızın ve turizm ekonomisinin hizmetine sunmak istiyoruz. Bu amaçla yoğun bir çalışmaya girdik ve önemli bütçeler ayırdık. Kayseri ve çevresindeki yeraltı şehirlerinin hızlı yapılaşma ve kaçak kazıların kurbanı olmaması için, bütün yeraltı şehirlerinin tespitinin yapılmasını ve envanterinin çıkarılmasını kararlaştırdık. Bunun ilk ve önemli adımı olarak da söz konusu mimari yapının haritalanması ve coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla konumlandırılmasının yanı sıra yerleştiği jeolojik birimin ilgili yer bilimi disiplinleri açısından incelenmesi ve bölge tarihi ile ilişkilendirilmesini hedefledik. Sonuç olarak; en az yer üstü kadar önemli ve değerli bir yer altı birikimine sahip olan Kayseri'nin bu tarihsel mirasının en kısa sürede belgelenmesi, kayıtlara geçirilmesi ve tüm değerleri ile bir bütün halinde korunmaya alınmasını önceledik. Bu bağlamda OBRUK Mağara Araştırma Grubu ve ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı) ile birlikte çalışmalara başladık. Ortaya gerçekten de bugünü anlamlı kılacak, bugüne ışık tutacak sonuçlar ortaya çıktı.

Kayseri sadece Kapadokya'nın değil, insanlık ve Anadolu tarihinin önemli bir kısmının yazıldığı ve yaşandığı merkezdir. İşte yayınladığımız envanterler bu bilinç, amaç, çaba ve gayretin sonucudur. Bu çalışmalar ve eserler geleceğimiz açısından geçmişten gelen rehberimiz ve ışığımız, şehircilik bakımından yol haritalarımızdır.

Dünü bilmek geleceği bilmektir. Geçmişi unutmamak, geleceği güvenle yaşamaktır...

Mustafa Çelik
Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı

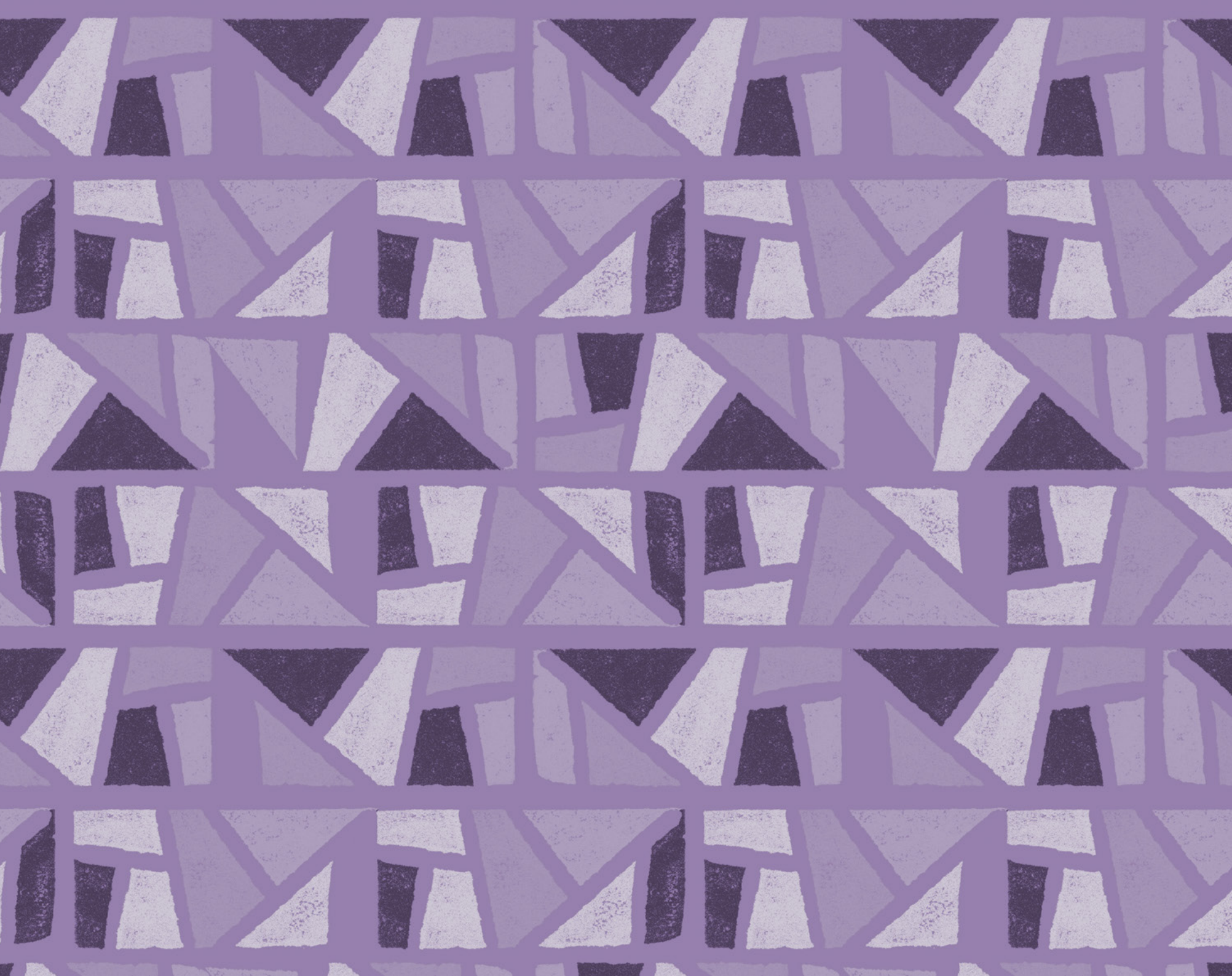

AMAÇ

Bu projenin amacı; Kayseri ilinde bulunan ve bu bölgenin tarihsel geçmişi ve kültürü için son derece önemli olan, öte yandan, kaçak kazılarla veya artarak devam eden inşaatlarla hızla yok edilen eski kaya yerleşimlerinin ve yeraltı yapılarının daha fazla gecikmeden araştırılması, belgelenmesi, haritalanması ve kapsamlı bir envanterinin hazırlanmasıdır.

Her ne kadar günümüzde "Kapadokya" olarak tanınan bölge Türkiye'nin Nevşehir- Ürgüp- Göreme üçgeninde yer almakta ise de antik çağlarda Kapadokya'nın başkenti bugün Kayseri olarak bilinen antik Caeserae şehridir. Bugünkü turistik Kapadokya'nın 70 km doğusunda bulunan Kayseri günümüzden 10 milyon yıl önce başlayan yoğun volkanik aktivitelerden aynen komşusu gibi etkilenmiştir. Bu dönemde püskürmeye başlayan ve sadece bu bölgedeki sayıları 70 civarında olan yanardağlar Kayseri ve civarına 200 metre kalınlığında tüf ve ignimbrit yığmışlardı. Aynen Nevşehir- Ürgüp - Göreme üçgeninde olduğu gibi antik Caeserae'da da bu volkanik tüf yörede yaşayan insanlar tarafından kazılmış, kayaların içine meskenler, kiliseler ve korunma amaçlı yeraltı şehirleri inşa edilmişti. Öte yandan; Ürgüp-Göreme gibi Kapadokya'nın daha çok bilinen turistik yörelerinden farklı olarak Kayseri'nin kaya yapıları ve yeraltı şehirleri literatürden öğrendiğimiz kadarıyla daha önce araştırılmamıştır. Halbuki, bu bölgede bulunan kaya ve yeraltı yerleşimlerinin büyük bir kısmı mimari açıdan Kapadokya'nın diğer kısımlarıyla rekabet edebilecek kalite ve uzunluktadır.

Yapılan çalışma; temel olarak, Kayseri ilinde bulunan bu kaya ve yeraltı yapılarının tespit edilmesi, ölçülmesi, haritalanması ve yüzey haritası üzerine vektörel olarak işlenmesinin yanı sıra detaylı bir şekilde tanımlanmasıdır.

Bu çalışmanın; raporda bahsi geçen tüm bu tarihsel değere sahip yapılar içinde henüz tescil edilmemişlerin de tescil edilerek daha kapsamlı bir şekilde korunması, önemli yapılara farklı kullanım amaçları sağlanarak değerlendirilmeleri ve bu şekilde gelecek kuşaklara kazandırılmaları için bir başlangıç olmasını diliyoruz.

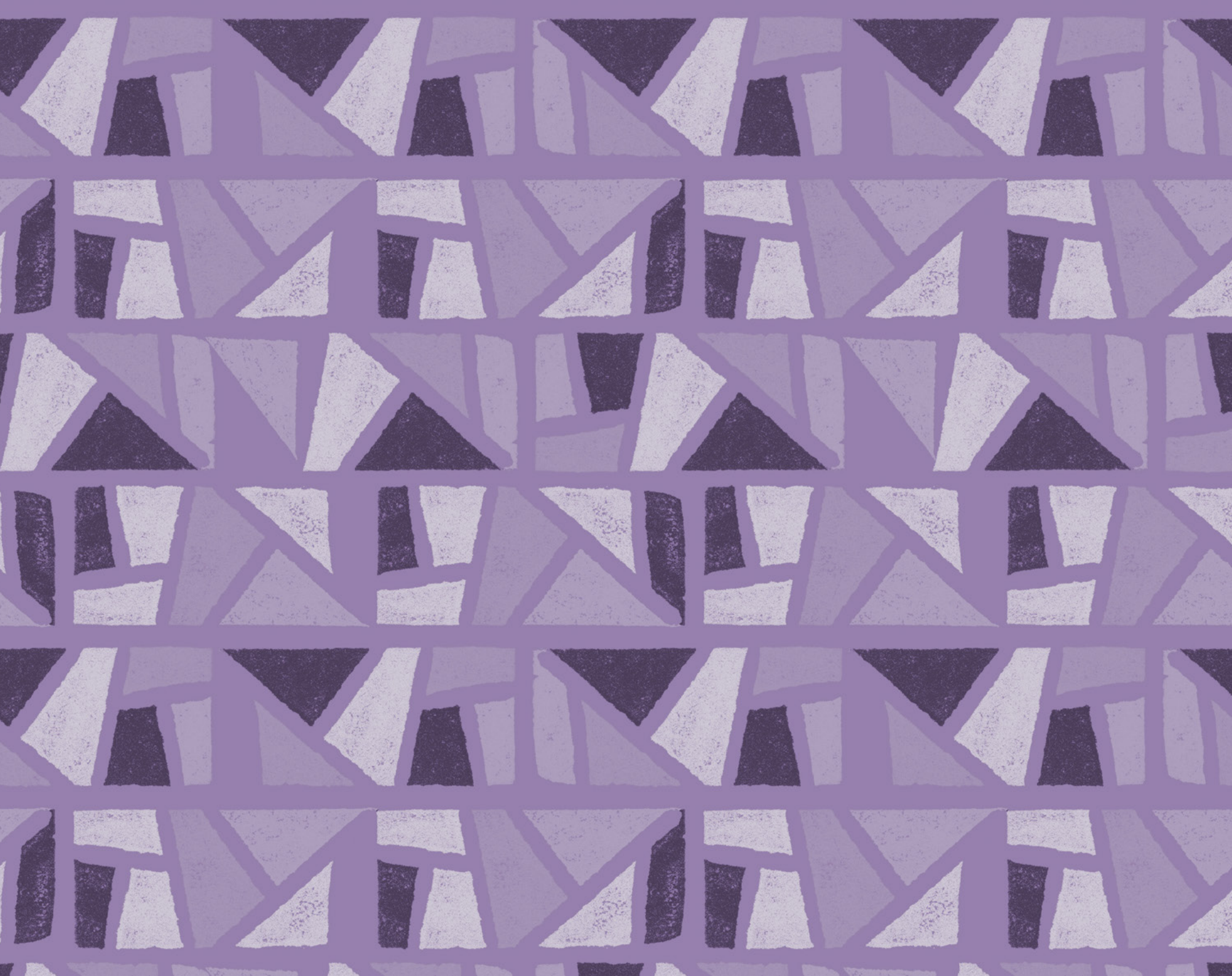

GİRİŞ

Türkiye'nin uzun ve derin mağaralarında çalışan az sayıda mağaracının bir araya geldiği OBRUK Mağara Araştırma Grubu, bu önemli faaliyetlerinin yanı sıra uzun soluklu yeraltı yapıları projeleriyle de tanınmıştır. Bu çalışmalarımızın ilki, Dr. Çiğdem Aygün yönetimindeki bir proje kapsamında 2008-2009 yıllarında Ayasofya ve Topkapı Sarayı yeraltı yapılarının araştırılması, ölçülüp haritalanması projesidir. Büyük tarihsel öneme sahip bu yapıların, uzman mağaracılar tarafından yapıya hiçbir zarar vermeksizin ve yer yer dikey mağaracılık teknikleri de kullanılarak araştırılması açısından bu çalışma önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu proje kapsamında İstanbul'un "Tarihi Yarımada" olarak bilinen bölgesinde 32 sarnıç ölçülüp haritalanmış ve, çoğu Ayasofya altında, toplam uzunluğu 2.000 m'ye ulaşan tünel ve kanal keşfedilip araştırılmıştır.

Bu proje ve ardından, Mart 2009 tarihinde Hasankeyf yeraltı yapılarında sürdürdüğümüz diğer bir çalışma iki ayrı kongrede tebliğ olarak sunulmuş ve ATLAS Dergisi'nin farklı sayılarında yayımlanmıştır.

Ekim 2011 tarihinde ÇEKÜL Vakfı Gaziantep Koordinatörü Zafer Okuducu ile yapılan görüşme sonucu kendisine Gaziantep'in yeraltı yapılarının araştırılması için bir proje taslağı sunulmuş, projenin onaylanması sonucu Ocak 2012 tarihinde Gaziantep'te yeraltı yapılarının araştırılması, envanterlenmesi ve haritalanması projesine başlanılmıştır. Yaklaşık bir yıl süren bu çalışma sırasında Gaziantep şehrinin içinde ve yakın civarında 46 yeraltı yapısı araştırılmıştır. Bu çalışma sırasında 90.000 m² yüz ölçümüne sahip Asri Mezarlık Mağaraları gibi çok önemli yeraltı yapılarının yanı sıra, Gaziantep için tarihsel değeri büyük olan su kanalları ve kastel denilen yeraltı su kullanım mekanları detaylı bir şekilde araştırılmış ve envanterlenmiştir. Tüm bu yeraltı yapılarının korunması ve restorasyonu ile ilgili çalışmalara desteğimiz halen de sürmektedir.

Bu çalışmalar devam ederken Urfa batısında, Halfeti'den Gümüşkaya Köyü'ne dek Fırat Nehri kenarında yer alan kaya yerleşimlerinin envanterlenmesi projesi de sürmektedir. Hala devam etmekte olan bu çalışma sırasında bölgede yer alan yüzlerce kaya yerleşimi tek tek araştırılmakta, ölçülmekte ve haritalanıp envanterlenmektedir.

Bu çalışmalarımız sırasında Nevşehir Müze Müdürü Murat Gülyaz'ın talebi üzerinde bu bölgede bulunan Derinkuyu, Mazıköy, Mazıköy 2, Tatlarin ve Aziz Mercurius yeraltı şehirleri de ölçülüp haritalandırılmıştır.

Yapay mağaralarla ilgili tüm bu çalışmalarımız birçok ulusal ve uluslarası kongrede tebliğ olarak sunulmuş ve farklı dergilerde yayımlanmıştır.

27-29 Aralık 2013 tarihinde Kayseri şehri ve civarında yaptığımız ön araştırmanın ardından ÇEKÜL Vakfı Kayseri Koordinatörü Prof. Osman Özsoy ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi ile yapılan görüşmeler sonucunda bölgenin yeraltı yapılarının araştırılması, ölçülüp haritalanması ve envanterlenmesine yönelik protokol Kayseri Büyükşehir Belediyesi, ÇEKÜL Vakfı ve OBRUK Mağara Araştırma Grubu tarafından imzalanmıştır (Ek 1: Protokol).

Bu protokola istinaden 25 Ocak 2014 tarihinde başlayan çalışmalarımız bugüne dek altı araştırma ile sürmüştür. Bu çalışmalarımız sırasında daha önce hiçbir kaynakta bahsedilmeyen birçok yeni yeraltı şehri keşfedilmiş, araştırılmış ve haritalanmıştır. Ayrıca, Kayseri civarındaki vadilerde bulunan, bir kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığı koruma kurulları tarafından arkeolojik veya kültürel SİT olarak tescil edilmiş ama haritalanmamış ve incelenmemiş birçok eski kaya yerleşimleri araştırılmış ve röleveleri çizilmiştir.

PROJENİN UYGULANMA ŞEKLİ

Protokolun imzalanması takip eden süreçte proje şu şekilde uygulanmıştır:

- Çalışmanın başlangıç aşamasında Kayseri şehri ve civar ilçelerinde bulunan tüm kaya yerleşimleri ve yeraltı şehirlerinin araştırılması hedeflenmiştir.
- İlk aşamada, bilgi sahibi olunan tüm yeraltı yapılarının bir listesi yapılmış, bu liste Kültür ve Turizm Bakanlığı koruma kurullarının tescil listeleri ile karşılaştırılmış ve bilinen tüm yapılar bölge haritası üzerine işaretlenmiştir.
- Bu aşamada, Kayseri ve civar ilçelerini kapsayan, konuyla ilgili tüm akademik yayınlar da gözden geçirilmiş ve projeye katkısı olabilecek tüm çalışmalar göz önüne alınmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı raporun "Kaynakça" kısmında mevcuttur.
- İkinci aşamada, bilinen tüm yeraltı yapıları tespit edilip fotoğraflanmış ve olabildiğince hassas bir şekilde ölçülmüştür.
- Bu ölçümler en kısa zamanda, çoğunlukla da çalışma sırasında, bilgisayara aktarılmış, takip eden günlerde de ölçülen bu yapıların haritaları özel bir bilgisayar programıyla detaylı bir şekilde çizilmiştir.
- Bu çalışma sırasında her yeraltı yapısının haritası, özellikleri ve fotoğrafları ayrı dosyalar halinde kayda alınmıştır.
- Çalışmalarımız esnasında sürekli olarak yerel halkla temas kurulmuş ve alınan tüm ihbarlar bilgi olarak değerlendirilmiştir. Edinilen bu bilgiler sonucunda, belirlenen ilk sahaların dışına çıkılmış ve farklı bölgelerde çalışmalar yapılarak yeni ve daha önce bilinmeyen kaya yerleşimleri ve yeraltı yapıları bulunmuştur.
- Bu tür; kaya ve yeraltı yapılarının ölçüm çalışmalarında azami 4-5 kişilik ekipler halinde çalışılması ideal olduğu için, projede görev alan ekipler çoğunlukla bu sayılarda olmuştur.
- İmzalanan bu projenin sadece Kayseri yeraltı yapılarının bulunması, araştırılması, fotoğraflanması, ölçülmesi ve haritalanmasından ibaret olamayacağının bilincinde olan grubumuz, raporlama aşamasında Kayseri'nin tarihsel geçmişi ve bu geçmiş içinde araştırılan tüm bu yeraltı yapıların kültürel ve arkeolojik değerlerini öne çıkartmak için kapsamlı bir literatür çalışması da yapmaktadır.

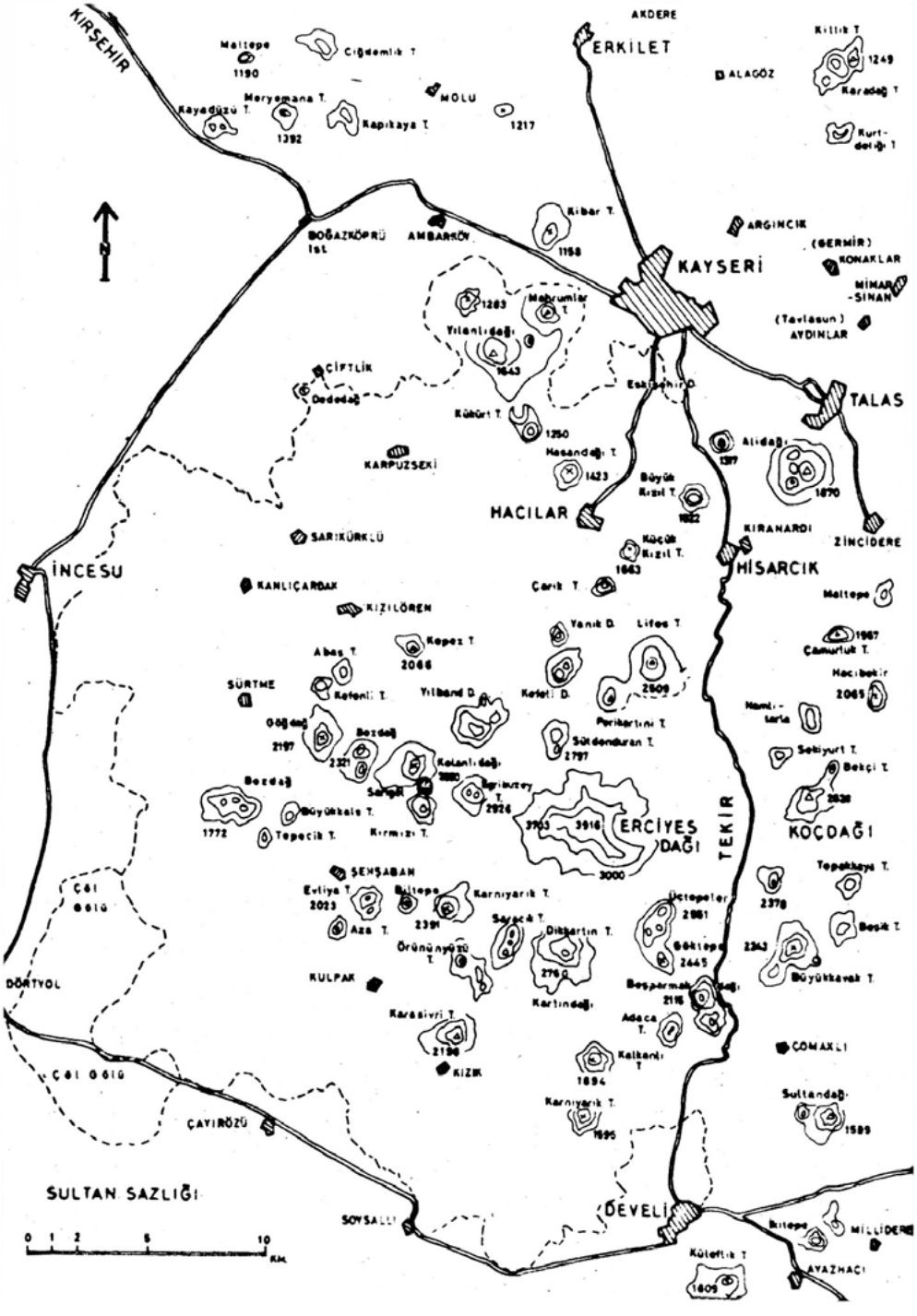

İ. Ketin tarafından çizilmiş Kayseri ve civarı volkanları haritası

BÖLGE JEOLOJİSİ

Bölgenin en yaşlı birimleri güneyde Yahyalı ilçesi dolayında yüzeyleyen Devoniyen yaşlı metamorfik şistler ve kireçtaşlarıdır. Devoniyen birimleri üzerine Yahyalı doğusunda Permo - Karbonifer yaşlı kumtaşı, kuvarsitli ve marnlı kireçtaşları yüzeyler. Aynı birimler Koramaz Dağı'nda da mevcuttur. Ecemiş Fay Kuşağı doğu bloğunda, Maden Boğazı kuzey kesimlerinde ise koyu gri - siyah renkli, kireçtaşı - dolomit yapılışlı Permo – Karbonifer yaşlı birimler yüzeylenmektedir.

Ecemiş Fay Kuşağı batı bloğunda temeli Paleozoyik yaşlı gnays, şist, kuvarsit ve mermerler oluşturup bunların üzerine Paleosen yaşlı volkano sedimanter kayaçlar açısal diskordanslıdır. Paleosen çökelleri türbiditik oluşumlu kumtaşı, silttaşı, çamurtaşı ardalanmasından ibaret Çamardı formasyonu bulunmaktadır. Ecemiş Fay Kuşağı batı ve doğu bloklarında yüzeyleyen altta kırıntılı karbonat ile başlayıp üstte kireçtaşı yapılışlı olan Eosen çökelleri bölgede Kaleboynu Formasyonu adı ile incelenmiştir. Bünyan ve Yahyalı batısında da fliş fasiyesinde Eosen çökelleri mevcuttur. Bu bölgelerde de Eosen taban konglomeraları temel birimleri transgressif olarak örtmektedir. Erciyes Volkanizması güneyinde, Ecemiş Fay Kuşağı boyunca oluşan fay hattı çukurluğunu Oligo - Miyosen yaşlı başlıca kırıntılı, yer yer karbonatlar tarafından doldurur. Çakıltaşı, kumtaşı, çamurtaşı yapılışlı, akarsu çökellerinden ibaret, Oligo -Miyosen yaşlı birim Çukurbağı Formasyonu adıyla incelenmiştir. Fay hattı boyunca oluşan Miyosen yaşlı gölsel kireçtaşı çökelleri de Burç formasyonu olarak incelenmiştir. İstifin tabanında yer yer jips oluşumları söz konusudur. Bünyan dolayları ile Yeşilhisar güneyinde Lagüner fasiyeste, konglomera, kumtaşı, kiltaşı ve marnlı Oligo - Miyosen çökelleri geniş yayılımlı olup içerisinde tuz ve jips oluşumları mevcuttur. Üzerinde ise volkanik Neojen birimleri gelmektedir.

Orta Anadolu Volkanik Provensi'nde (OAVP) Neojen-Kuvaterner yaşlı volkanitleri ve tektonik yapıları gösterir basitleştirilmiş harita (Toprak, 1998'den). Volkanik kompleksler; 1- Karadag, 2- Kötüdağ, 3- Keçikalesi, 4-Hasandağ, 5- Keçiboyduran, 6- Melendiz, 7- Tepeköy, 8-Çınarlı, 9- Göllüdağ, 10- Kızılçin, 11- Acıgöl, 12- Hoduldağ, 13- Tekkedağ, 14- Seksenveren, 15- Hamurcu- 16- Erkilet, 17- Erciyes, 18- Koçdağ, 19- Develidağ.

Orta Anadolu Volkanik Provensi (OAVP), KD-GB doğrultusunda uzanan ve uzun ekseni 250-300 km, genişliği ise 100-150 km civarında olan, Türkiye'nin en önemli Tersiyer-Kuvaterner volkanik bölgelerinden biridir. OAVP'nin oluşumu Arap ve Avrasya levhalarının Orta Miyosen'de birbirlerine yaklaşmalarıyla başlamış, Üst Miyosen-Kuvaterner sürecindeki çarpışmalar sonrası gelişimini devam ettirmiştir. Böylece OAVP içinde farklı türde ve kökende bir çok volkanik kayaç oluşmuştur. OAVP değişik volkanik yapıları ve büyük hacimdeki piroklastik ürünleri ile Anadolu'nun ortasında bulunan en ilginç volkanik komplekslerden biridir. Bölgede Tersiyer öncesi yüzeyleyen kayaçlar temel kayaçlar olarak düşünülür. Bunlar çoğunlukla Paleozoyik - Mesozoyik yaşlı metamorfik kayaçlardır. Bu kayaçların üstünde ise Üst Kretase yaşlı Orta Anadolu ofiyolitleri bulunur.

Türkiye'nin yetiştirdiği en değerli jeologlardan ve Kuzey Anadolu Fayı'nın kaşifi olan Prof. İhsan Ketin 1995 yılında yayımlanan "Erciyes Dağı Volkan Topluluğunun Jeolojik Evrimi" isimli makalesinde şöyle yazmaktadır:

"Orta Anadolu'nun sönmüş volkanları arasında büyüklüğü ve yüksekliği ile en başta gelen Erciyes dağının 3916 m. rakımlı merkezi konisi etrafında çapları 600 - 3000 m. olan irili-ufaklı, kraterli-kratersiz 68 volkan konisi bulunmaktadır. Böylece, Erciyes Dağı tek bir volkan değil, bir volkanlar topluluğudur. Kayseri-Develi-İncesu arasında yer alan Erciyes Dağı volkan topluluğu, Erkilet yöresiyle birlikte yaklaşık 1500 km²'lik bir alanı kaplar".

Erciyes Dağı kompleksindeki volkanik faaliyet, diğer Orta Anadolu volkanlarında olduğu gibi, Miyosen sonlarına doğru, yaklaşık 10 milyon yıl öncesi başlamış ve tarihsel çağlara kadar süregelmiştir. Strabon, ünlü eseri Geographika'nın 12. Kitabında MS.1. yüzyılda geldiği Kayseri'den geçerken Erciyes dağı etekleri için:

"Biraz sonra ateş ve duman püskürten geniş bir sahaya gelinir, burada zemin bataklıktır ve geceleri çukurlardan alevler yükselir. Dağa çıkmak da güçtür; böyle bir çıkış çok az insanı mutlu edebilir; çünkü, dağın dikliği ve çok arızalı oluşu yanında, içi akkor halinde lavlarla dolu birçok kraterin yamaçlarında bu kızgın kayalara rastlama olanağı vardır" ifadesini kullanır.

Kayseri'nin 15 km. kuzeydoğusundaki Kültepe'de arkeolojik kazılar sırasında ortaya çıkan açık renkli bir volkanik curuf nümunesi içinde insan eliyle yapılmış seramik parçacıkları bulunmuş ve böylece, Erciyes volkanizmasının tarihi devirlerde de faaliyet halinde bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca, Romalılar'a ait bazı madeni paralar üzerinde Erciyes bir "yanardağ" olarak gösterilmiştir. Bölge; Nevşehir batısından Kayseri güneyi ve doğusuna dek bir bütün olarak ele alındığında bilinen en eski volkanik kayaçlar Ürgüp'ün güneydoğusunda, küçük bir alanda yüzeylenen 10,1 milyon yıl yaşlı andezitik lavlardır. Bundan sonraki piroklastik faaliyete ait Akköy ignimbritleri 8,5 milyon yıl; bunların da üzerine gelen ve yaklaşık 2.000 km² lik bir sahaya yayılmış bulunan "Velibaba Tepe ignimbritleri" ise, 2,7 - 3 milyon yıl öncesine tarihlenmektedir.

Ayrıca, yakın zamanda yapılan bir diğer radyometrik yaş tesbiti sonucunda Erciyes Dağı'nın ana kalderasındaki faaliyetin 150.000 ila 200.000 yıl öncesine dek sürdüğü, bu dönemden sonra kalderanın tıkandığı ve bundan sonraki faaliyetin yanal çatlaklardan 2000 yıl öncesine dek devam ettiği anlaşılmıştır.

Kayseri - Nevşehir arasında kalan sahadaki yaygın volkanizmanın genel olarak Geç Miyosen'de başladığı bilinmektedir. Erciyes Yanardağı konisi dışında kalan bu sahanın batısındaki volkanik etkinlik andezitik lavlarla başlamıştır. Kuzeyde Erkilet yöresi ise tüf ve ignimbiritler tarafından örtülmüştür. Geniş platoları meydana getiren tüf ve ignimbiritler en yaygın birimi oluştururlar. Bu birimler kireçtaşı, kil, marn, tüf ardalanmasından ibaret olup, Erkilet yöresinde hemen hemen 400 m kalınlığa erişirler.

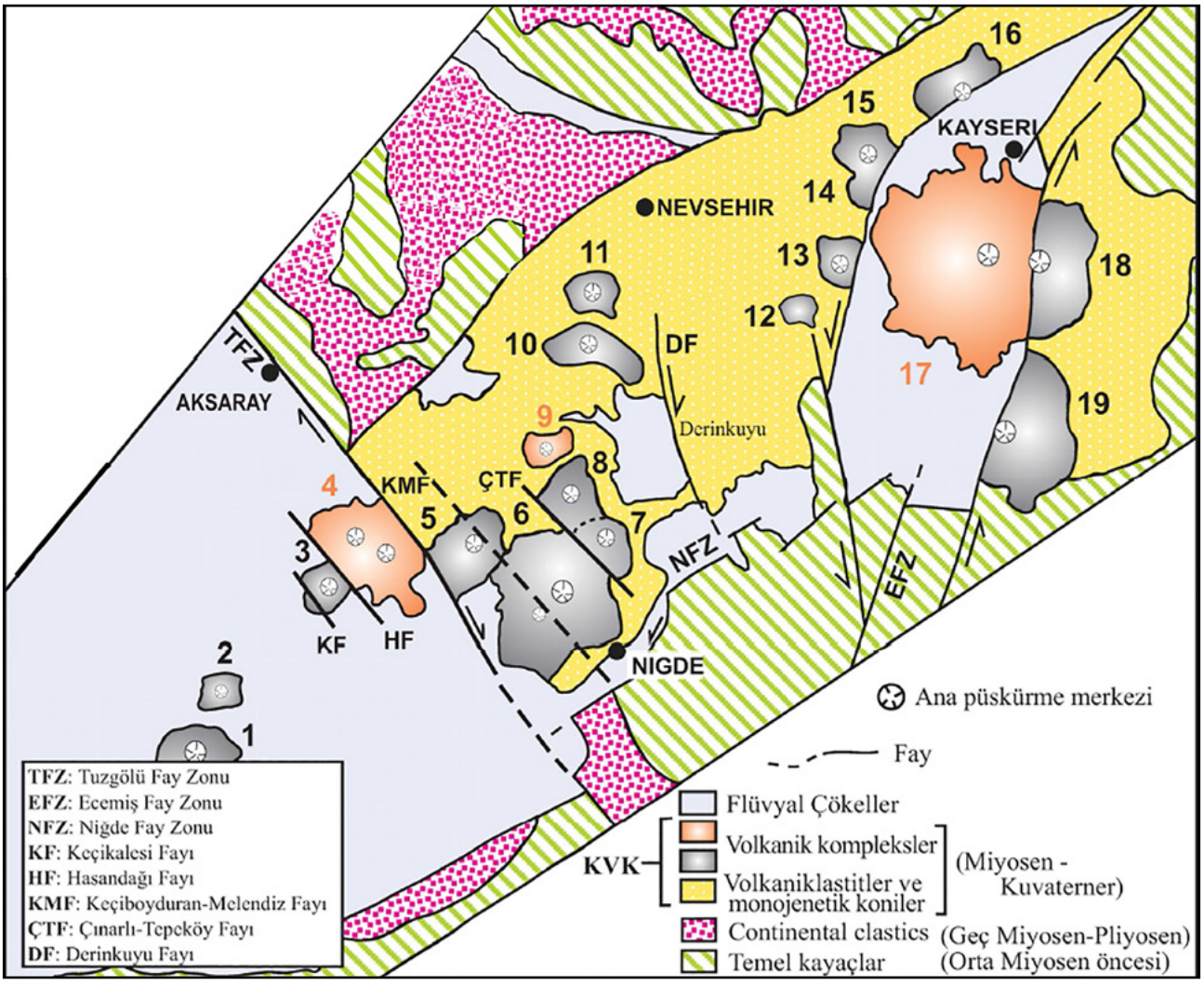
16
15
KAYSERI
14
NEVSEHIR
13
11
18
12
10
DF
17
TFZ
AKSARAY
9
19
Derinkuyu
8
4
KMF
ÇTF
5
6
7
3
NFZ
EFZ
KF
HF
2
NIGDE
1
Ana püskürme merkezi
Fay
TFZ: Tuzgölü Fay Zonu
EFZ: Ecemiş Fay Zonu
NFZ: Niğde Fay Zonu
KF: Keçikalesi Fayı
HF: Hasandağı Fayı
KMF: Keçiboyduran-Melendiz Fayı
ÇTF: Çınarlı-Tepeköy Fayı
DF: Derinkuyu Fayı
Flüvyal Çökeller
KVK
Volkanik kompleksler
Volkaniklastitler ve monojenetik koniler
(Miyosen - Kuvaterner)
Continental clastics
(Geç Miyosen-Pliyosen)
Temel kayaçlar
(Orta Miyosen öncesi)

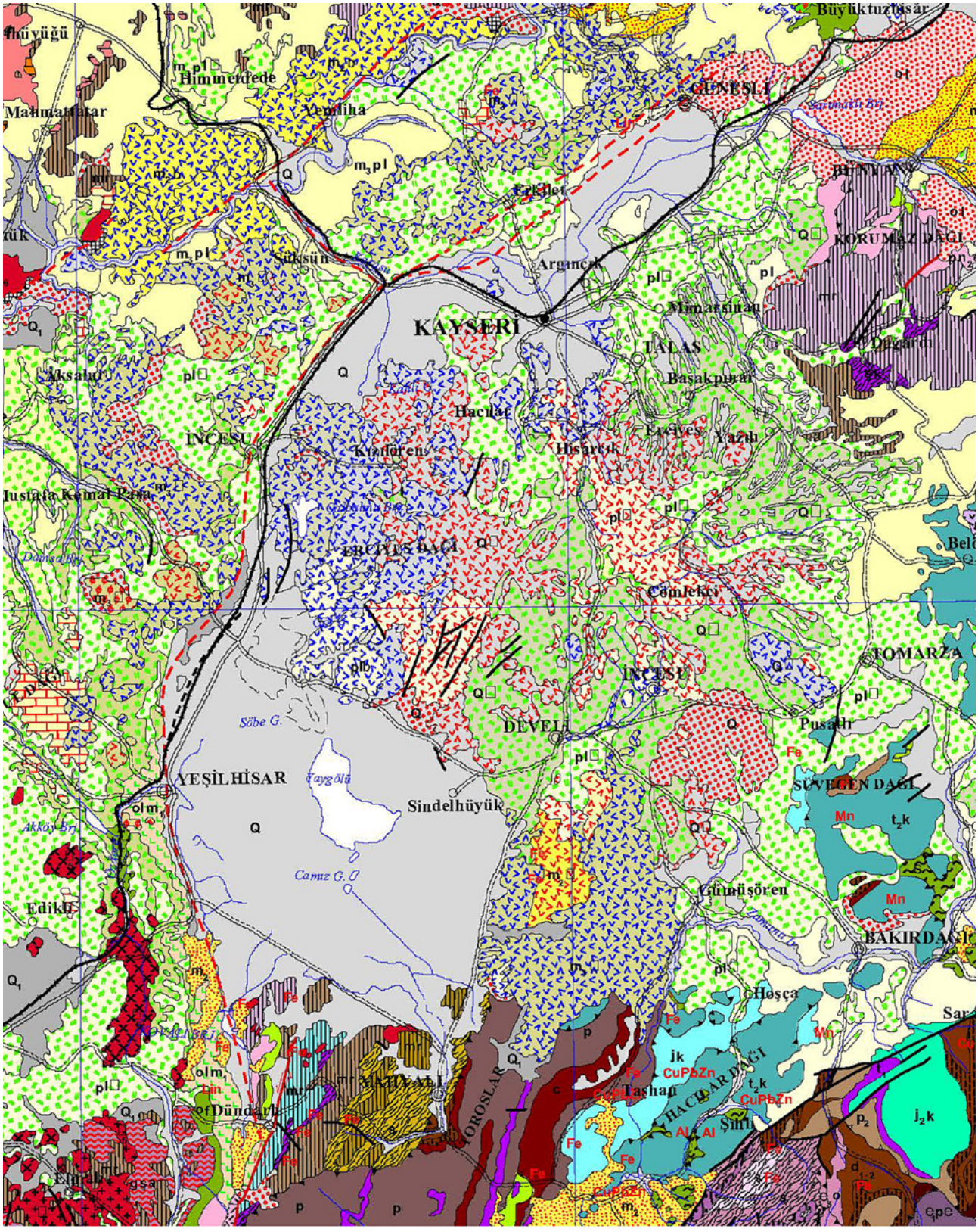
Büyüktuzlusar
Himmetdede
Yemliha
GÜNEŞLİ
Erkilet
Argıncık
KORUMAZ DAĞI
Mimarsinan
KAYSERİ
TALAS
Başakpınar
Hacılar
İNCESU
Kızıloren
Hisarcık
Ercıyes
Yazılı
Mustafa Kemal Paşa
ERCİYES DAĞI
Cömlekçi
TOMARZA
İNCESU
Pusatlı
DEVELİ
Söbe G.
YEŞİLHİSAR
Yaygölü
Sindelhüyük
SÜVEGEN DAĞI
Camız G.
Gümüşören
Edikli
BAKIRDAĞI
Hoşça
Taşhan
HACILAR DAĞI
Şihli
Dündarlı
YAHYALI
KOROSLAR

BÖLGE TEKTONİĞİ

Kayseri'nin 20 km doğusundan geçen, güneybatı - kuzeydoğu yönelimli ve sol atımlı Ecemiş Fay Kuşağı, Mersin batısından başlayıp Gülek Boğazı, Pozantı, Çamardı ve Erciyes'e kadar K 20 D uzanımında; Erciyes'ten sonra K 50 D yönünde dönerek Gemerek, Şarkışla, Sivas üzerinden Erzincan dolaylarında Kuzey Anadolu Fayı'na kavuşmaktadır. Ecemiş Fay Kuşağı, bu güzergahta 700 km'nin üzerindeki uzanımı ile Kuzey Anadolu Fayı'ndan sonra ülkemizin ikinci büyük fayıdır ve Orta Anadolu'nun en önemli neotektonik unsurlarından biridir. Jeologlar tarafından yapılan çeşitli saha çalışmaları bu fayın civarının son derece genç bir topoğrafyaya sahip olduğuna, bunun aktif bir yükselme etkisinde geliştiğine ve bu yükselmeyi sağlayan tektonik aktivitenin halen etkin olduğuna işaret etmektedir. Kaldı ki, bu denli büyük bir volkanizmaya sahip olan bir bölgede yoğun bir tektonik hareket olması da son derece doğaldır.

Erciyes – Ecemiş Fay Hattı'nın etrafında birçok ufak, diri fay bulunmaktadır. Genel olarak bir bütünlük içinde olduğu kabul edilen bu yapı çeşitli kaynaklarda "Orta Anadolu Fay Zonu" olarak adlandırılmaktadır. Bu fay zonunun orta kesiminde yer alan Sultan Sazlığı tektonik bir çöküntüdür. Bu havzanın etrafı; kuzeyde Erkilet ve Gesi, güneybatıda Yeşilhisar ve güneydoğuda Develi gibi küçük ama diri faylarla çevrelenmiştir. Bölgede mevcut bu fay zonu tümüyle aktiftir ve tarih boyunca birçok deprem üretmiştir.

SEDİMENTER KAYALAR / *SEDIMENTARY ROCKS*

KUVATERNER *QUATERNARY*	Q	**Ayrılmamış Kuvaterner** *Undifferentiated Quaternary*
ORTA - ÜST TRİYAS *MIDDLE - UPPER TRIASSIC*	t_2k	**Neritik kireçtaşı** *Neritic limestone*
ORTA - ÜST TRİYAS *MIDDLE - UPPER TRIASSIC*	t_{2-3}	**Neritik kireçtaşı** *Neritic limestone*
ALT TRİYAS *LOWER TRIASSIC*	t_1	**Karbonatlar ve kırıntılılar** *Carbonate and clastic rocks*
PERMİYEN - TRİYAS *PERMIAN - TRIASSIC*	pt	**Kırıntılılar ve yer yer karbonatlar** *Clastic rocks and carbonate rocks in places*
ÜST PERMİYEN *UPPER PERMIAN*	p_2	**Karbonatlar, yer yer kırıntılılar** *Carbonate rocks and clastic rocks in places*
PERMİYEN *PERMIAN*	p	**Karbonatlar ve kırıntılılar** *Carbonate rocks and clastic rocks in places*

VOLKANİK KAYALAR / *VOLCANIC ROCKS*

KUVATERNER *QUATERNARY*	Q_b	**Bazalt** *Basalt*
KUVATERNER *QUATERNARY*	Q_a	**Andesit** *Andesite*
KUVATERNER *QUATERNARY*	Q_p	**Piroklastikler** *Pyroclastic rocks*
PLİYO - KUVATERNER *PLIO - QUATERNARY*	plQ_b	**Bazalt** *Basalt*
PLİYO - KUVATERNER *PLIO - QUATERNARY*	plQ_a	**Andezit** *Andesite*
PLİYOSEN *PLIOCENE*	pl_b	**Bazalt** *Basalt*
PLİYOSEN *PLIOCENE*	pl_a	**Andezit** *Andesite*
PLİYOSEN *PLIOCENE*	pl_p	**Piroklastikler** *Pyroclastic rocks*
ÜST MİYOSEN - PLİYOSEN *UPPER MIOCENE - PLIOCENE*	m_2pl_b	**Bazalt** *Basalt*
ÜST MİYOSEN *UPPER MIOCENE*	m_2a	**Andezit** *Andesite*
ÜST MİYOSEN - PLİYOSEN *UPPER MIOCENE - PLIOCENE*	m_2pl_p	**Piroklastikler** *Pyroclastic rocks*
ÜST MİYOSEN *UPPER MIOCENE*	m_2	**Dasit, riyodasit** *Dacite, rhyodacite*
MİYOSEN *MIOCENE*	m_1	**Bazalt** *Basalt*
ÜST - MİYOSEN *UPPER MIOCENE*	m_2	**Andezit** *Andesite*
ÜST - MİYOSEN *UPPER MIOCENE*	m_2	**Piroklastikler** *Pyroclastic rocks*
ORTA MİYOSEN *MIDDLE MIOCENE*	m_1	**Bazalt** *Basalt*
ORTA MİYOSEN *MIDDLE MIOCENE*	m_1	**Andezit, bazalt** *Andesite, basalt*
ALT - ORTA MİYOSEN *LOWER - MIDDLE MIOCENE*		**Ayrılmamış volkanitler** *Undifferentiated volcanic rocks*
EOSEN *EOCENE*		**Bazalt** *Basalt*
EOSEN *EOCENE*		**Ayrılmamış volkanit (asitik)** *Undifferentiated volcanite (acitic)*
ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*	k_2	**Bazalt spilit** *Basalt, spilite*
ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*	k_2	**Dasit, riyolit, riyodasit** *Dacite, rhyolite, rhyodacite*
ORTA - ÜST TRİYAS *MIDDLE - UPPER TRIASSIC*		**Bazalt, spilit** *Basalt, spilite*

PLUTONİK KAYALAR / *PLUTONIC ROCKS*

PALEOSEN *PALEOCENE*		**Granitoyid** *Granitoid*
ÜST KRETASE - PALEOSEN *UPPER CRETACEOUS - PALEOCENE*		**Granit, granodiyorit** *Granite, granodiorite*
ÜST KRETASE - PALEOSEN *UPPER CRETACEOUS - PALEOCENE*		**Monzonit** *Monzonite*
ÜST KRETASE - PALEOSEN *UPPER CRETACEOUS - PALEOCENE*		**Siyenit** *Syenite*
ÜST KRETASE - PALEOSEN *UPPER CRETACEOUS - PALEOCENE*		**Gabro** *Gabbro*
ÜST KRETASE - PALEOSEN *UPPER CRETACEOUS - PALEOCENE*		**Granitoyid** *Granitoid*
ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*		**Gabro** *Gabbro*
ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*		**Granit, granodiyorit** *Granite, granodiorite*
ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*		**Granitoyid** *Granitoid*

METAMORFİK KAYALAR / *METAMORPHIC ROCKS*

ÜST KRETASE *UPPER CRETACEOUS*		**Meta kırıntılılar ve metacarbonatlar** *Meta clastic and metacarbonate rocks*
ORTA JURA - KRETASE *MIDDLE JURASSIC - CRETACEOUS*	mx	**Çörtlü mermer** *Cherty marble*
JURA - KRETASE *JURASSIC - CRETACEOUS*	mx	**Mermer** *Marble*
ORTA TRİYAS - JURA *MIDDLE TRIASSIC*	mx	**Mermer** *Marble*
ALT TRİYAS *LOWER TRIASSIC*		**Şist, mermer, kalkşist vb.** *Schist, marble calcschist etc.*
PALEZOYİK - MESOZOYİK *PALEOZOIC - MESOZOIC*	mx	**Mermer yer yer şist** *Marble schist in places*
PERMİYEN *PERMIAN*	mx	**Mermer** *Marble*
ÜST PALEOZOYİK - TRİYAS *UPPER PALEOZOIC - TRIASSIC*		**Şist, fillat, mermer, metabazik vb.** *Schist, phyllite, marble, metabasic rocks etc.*
ÜST PALEOZOYİK *UPPER PALEOZOIC*	mx	**Mermer** *Marble*
ÜST PALEOZOYİK *UPPER PALEOZOIC*		**Şist, kuvarsit, mermer, fillat vb.** *Schist, quartzite, marble, phyllite etc.*
ÜST PALEOZOYİK *UPPER PALEOZOIC*		**Kuvarsit** *Quartzite*
PALEOZOYİK *PALEOZOIC*		**Şist, kuvarsit, mermer, fillat vb.** *Schist, quartzite, marble, phyllite etc.*
PREKAMBRİYEN veveya PALEOZOYİK *PRECAMBRIAN and/or PALEOZOIC*	gsa	**Gnays, şist, amfibolit vb.** *Gneiss, schist, amphibolite etc.*
KAMBRO - ORDOVISIYEN *CAMBRO - ORDOVISIAN*		**Şist** *Schist*
ALT - ORTA KAMBRİYEN *LOWER - MIDDLE CAMBRIAN*		**Kuvarsit, mermer** *Quartzite, marble*
PREKAMBRİYEN *PRECAMBRIAN*		**Şist (Metadetritikler)** *Schist (metaclastic rocks)*
PREKAMBRİYEN *PRECAMBRIAN*	g	**Gnays** *Gneiss*
PREKAMBRİYEN *PRECAMBRIAN*		**Amfibolitler** *Amphibolits*

PROJE KAPSAMINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

- 27-29 Aralık 2013 — 1. Araştırma
- 25-28 Ocak 2014 — 2. Araştırma
- 27 Şubat – 2 Mart 2014 — 3. Araştırma
- 3-6 Nisan 2014 — 4. Araştırma
- 15-19 Mayıs 2014 — 5. Araştırma
- 12-15 Haziran 2014 — 6. Araştırma

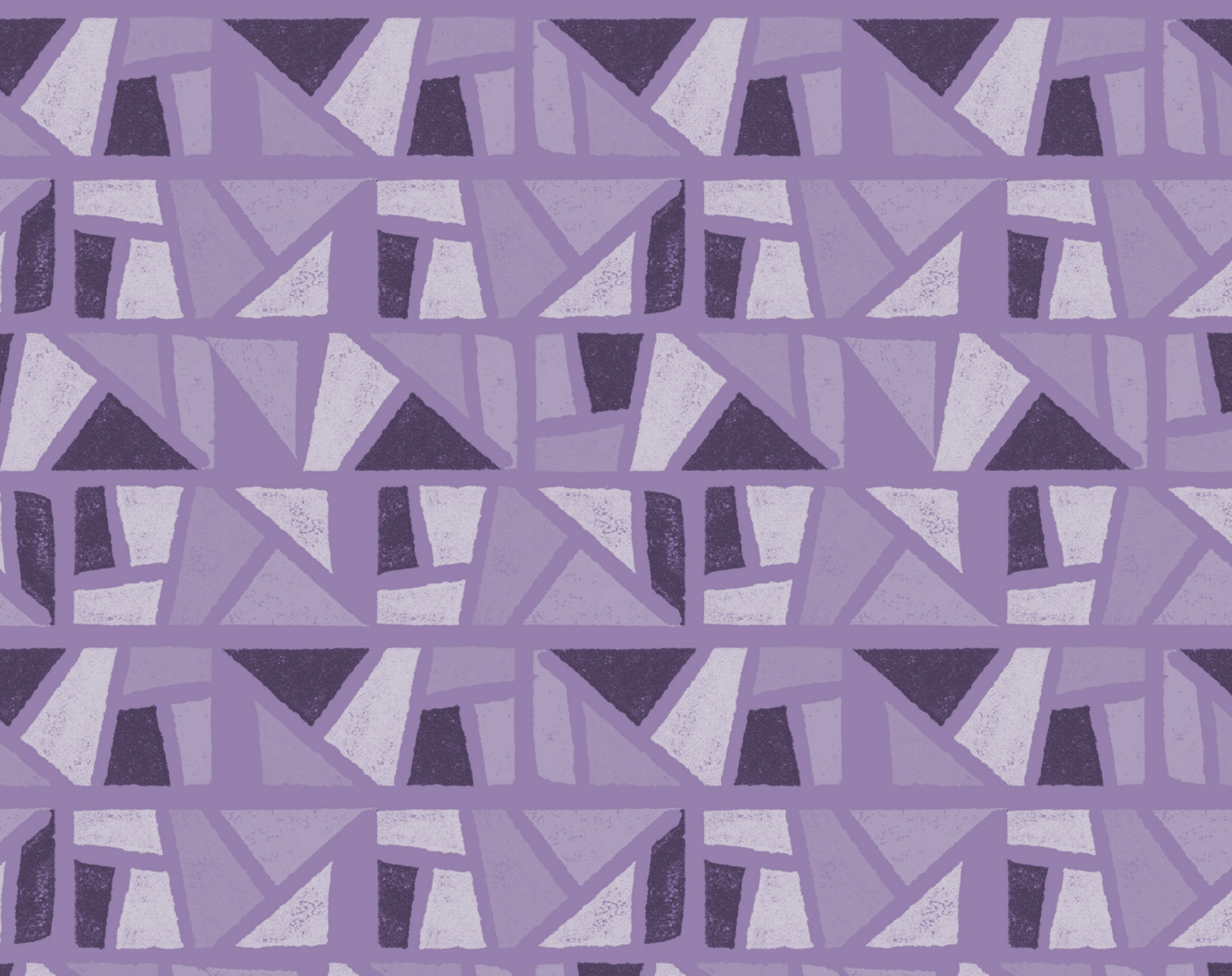

KAYSERİ KAYA YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Bölgede gözlenen ve tarafımızdan araştırılan yeraltı ve kaya yapıları genel olarak dört farklı tipolojiye sahiptirler. Bunlar; kaya yerleşimleri, yeraltı şehirleri, güvercinlikler ve su yapılarıdır.

Kaya Yerleşimleri

Volkanik kayaçların kolayca oyulup işlenebilmesi sonucunda bölgede zaman içinde birçok kaya yerleşimi köy oluşmuştur. Genellikle kazılmasının kolay olması, kış aylarında rahatça ısıtılması, yazın ise serin olması dolayısıyla tercih edilen bu mağara-evlerden oluşan köylerde yakın tarihlere dek yaşanılmıştır. Nevşehir civarında yer alan Zelve, Çavuşin, Tatlarin gibi bu kaya yerleşimi köylerde gözlenen yegane sorun; bu, işlenmesi kolay ve içinde yaşanması rahat olan kayaçların ısı farklılıklarına ve suya dayanıksız olması, kolayca kırılıp çökmesidir. Bu sebepten dolayı Nevşehir'in birçok kaya köyü 1950'li yıllarda terk edilmiştir.

Aynı şekilde, Kayseri civarında hemen hemen her vadide bulunan bu tür kaya yerleşimlerinin büyük bir kısmı da 50-60 yıl önce boşaltılmıştır. Bunlar arasında Gesi yakınlarında bulunan Belağası, Kayabağ, Bahçeli, Güneşli ile, farklı ilçelerde yer alan Tavlusun, Dimitri, Mancusun, Isbıdın, Ağırnas ve Derevenk kaya yerleşimlerinin bugün hala sağlam kalan yapıları mimari ve kültürel açıdan önemlidir. Birçok yapı için kesin bir ilk inşa tarihi verebilmek mümkün olmasa da, Kayseri'nin bu vadi içi kaya yerleşimlerinin büyük bir kısmının yüzlerce yıllık olduğu ve geçen tüm bu çağlar boyunca kesintisiz olarak kullanıldıkları kesindir.

Bu sürekli kullanım, yapıların –kaçınılmaz olarak– devşirilmesini ve değişmesini de beraberinde getirmiştir. Kayalara oyulmuş bu evler geçen yüzyıllar boyunca tekrar tekrar kazılmış, yeni odalar ya da pencereler açılmış veya kapatılmış, diğer bazı kısımlar ise kaderlerine terk edilmişlerdir. Bazı eski kiliseler ise terk edilmelerinin ardından güvercinlik veya ahır olarak kullanılmıştır. Gesi'ye bağlı Kayabağ ve Belağası mahallelerinde bulunan kiliseler bu değişen kullanımlara örnektir.

Yeraltı Şehirleri

Kayseri civarında bulunan yeraltı şehirleri birçok açıdan Nevşehir – Göreme civarındaki yeraltı şehirlerinden farklıdır. İlk ve en önemli fark Kayseri şehri civarında araştırdığımız yeraltı şehirlerinin bir kısmının Nevşehir'de bulunanlara oranla daha ufak olmalarıdır. Yapısal açıdan baktığımızda, bu yeraltı şehirlerinin büyük bir nüfusu uzun süreli korumaktan çok, ufak bir köy ahalisini kısa süreli baskınlardan korumak için inşa edildiği düşünülebilir.

Diğer bir önemli fark ise Kayseri civarındaki bu savunma yapılarının büyük bir kısmının kayalık duvarlarda inşa edilmiş olmasıdır. Düzlükte ve derinlemesine kazılan Nevşehir – Göreme yeraltı şehirlerinden farklı olarak Kayseri civarında bulunan yeraltı şehirlerinin –en azından bir kısmı– kayalık duvarlarda kazılmış ve vadilere açılan pencereli büyük odalarla bağlantılıdırlar.

Öte yandan, bölgede araştırdığımız yeraltı şehirlerinin bazılarında gözlenen ve büyük emeklerle kazıldığı şüphesiz olan galerilerin, herhangi bir salona veya bir odaya bağlanmadan, ansızın sonlanması ise dikkat çekicidir. Özkonak Yeraltı Şehri'nde de gözlendiği gibi bu tür; kazılmadan yarım bırakılmış yapılar bizlerde, saldırı tehdidinin tümüyle ortadan kalkması sonucunda bu yorucu çabaya son verildiği hissini uyandırmıştır. Bu tür yapıların büyük bir

kısmında gözlenen ve tünellerin devamında ulaşılan, vadilere açık büyük pencereli salon ve odalar da bu düşüncemizi destekler mahiyettedir.

Yurdumuzda bugüne dek tespit edilmiş yeraltı şehrinin neredeyse %90'ı Aksaray, Nevşehir ve Kayseri illerinde bulunmaktadır. Kayalara veya yeraltına oyularak inşa edilmiş, ardından sürekli olarak kullanılmış tüm yapılarda olduğu gibi yeraltı şehirlerinin de arkeolojik açıdan tarihlenmesi çok zor, neredeyse imkansızdır. Elimizde arkeolojik bir tarihleme için kullanılabilecek hiçbir buluntu olmadığı gibi tarihsel bir kaynak da yoktur. Birçok eserde kaynak olarak zikredilen, MÖ 4. yüzyılda Xenephon tarafından kaleme alınmış Anabasis'de ise sadece bu bölgede kayalara oyulmuş yerleşimlerde yaşayan halklardan bahsedilmektedir. Bahsedilen bu yapılar, bugün dahi birçok yerde kullanılmaya devam edilen meskenler olmalıdır. Kanımızca; yeraltı şehirlerinin tarihlenmesi için bilim dünyasında genel olarak kabul gören ve birçok uzman tarafından desteklenen teori, yani bu yapıların 7. yüzyılda başlayıp 11-12. yüzyıla dek devam eden Arap, Sasani ve diğer akınlara karşı savunma amacıyla yerel halk tarafından inşa edilmiş olmaları hala en sağlıklı teoridir.

Güvercinlikler

Kayseri ilinde temelde iki farklı güvercinlik yapısı görülmektedir. Bunların ilki Soğanlı civarındaki vadilerde yaygın olarak gözlenen, kayalara oyulmuş küçük girişlere sahip, klasik Kapadokya tarzı güvercinliklerdir. Diğeri ise, Gesi beldesi ve bu beldenin yakın civarında bulunan, yer üstü ve yeraltı bağlantılı olarak inşa edilmiş burç tipi ve sadece buraya özgü güvercinliklerdir. Bu tarz, burç veya kule tarzı güvercinliklerin yurt dışında benzer örnekleri bulunmaktadır. Ancak, Gesi güvercinliklerinde bulunan yeraltı odası ülkemize özgü olup, yurt dışındaki benzerlerinden önemli bir ayrım noktası oluşturmaktadır.

Burçları kare veya kare/yarım daire olabilen bu yapıların mimarisi iki farklı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm toprak zeminin altında bulunan "güvercin odası"dır. Yeraltına oyulan bu odanın duvarlarında güvercinlerin yuva olarak kullanmaları amacıyla açılmış oyuklar bulunmaktadır. Odanın tavanında ise güvercinlerin odaya girip çıkabilmeleri için yaklaşık bir metre çapında bir delik yer almaktadır. Güvercin odası tümüyle yeraltında olduğu için dışarıdan bakıldığında görülmez.

Güvercinliğin üst kısmını ise burç adı verilen "kule" oluşturur. Kule tam olarak güvercin odasının üzerinde yer alır ve güvercin odasının tavanındaki deliğin etrafını çevreleyecek şekilde inşa edilmiştir. Kesme taşlardan örülerek yapılmış olan bu kule, kare ya da yuvarlak biçimli olabilmektedir. Genişliği genellikle 2-3 metre, yüksekliği ise zeminden itibaren 3-4 metre kadardır. Bu yükseklik oda tabanından itibaren 7-8 metredir. Kulenin üstü açıktır. En üstteki taşlar yatay döşenerek ve basamaklı bir yapı oluşturularak kuşların konmaları kolaylaştırılmıştır. Güvercinler kulenin üzerindeki boşluktan içeri girer ve aşağıdaki odaya inerler. Bir kale burcunu andıran surun çevrelediği yeraltı güvercin odasında, güvercinlerin gerçekten koruma altında oldukları söylenebilir. Güvercin odasına insan girişi yeraltından açılmış bir tünelle sağlanır. Tünel, 5-10 metre uzunluğunda olup bir insanın sığabileceği genişliktedir. Tünel çok belirgin olmayan bir kapı ile ya da taştan bir kapak ile dışarı açılmaktadır.

Su Yapıları

Göreme'de birçok vadide bulunan ve, hem vadi suyunun fazlasını alarak tarım alanı açmaya, hem de vadileri su baskınlarından korumaya yarayan vadi içi su tünelleri Kayseri civarında mevcut değildir.

Çalışmalarımız sırasında sadece Gesi/Ötedere ve Yeşilhisar/Başköy vadilerinde gözlemlediğimiz su aktarma kanalları vadi içinde akan derenin suyunu yakında yer alan yerleşimlere ulaştırma amaçlıdır. Öte yandan, Ötedere Vadisi'nin kuzey çıkışında yer alan ve derenin suyunu bir kanala aktarıp ardından bir dağı güneyden kuzeye 140 m kadar oyarak köye su getiren ve bugün dahi kullanılan antik tünel mühendislik açısından çok etkileyicidir.

Aynı vadide, yukarıda bahsedilen tünelin biraz uzağında, olasılıkla yakın civarda mevcut diğer yerleşimlere su getirme amacıyla kayalara oyulmuş farklı aktarma tünelleri tespit edilmiş ve ölçülerek haritalanmıştır.

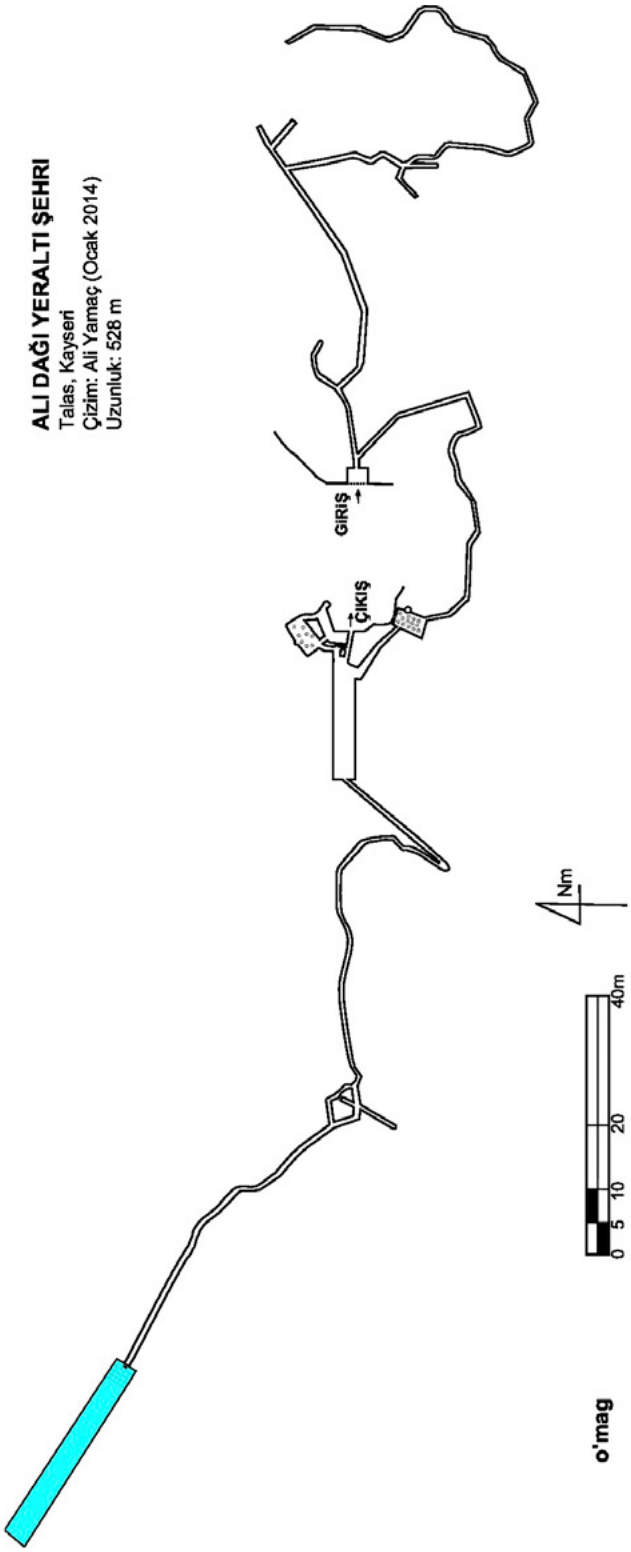
ALI DAĞI YERALTI ŞEHRI
Talas, Kayseri
Çizim: Ali Yamaç (Ocak 2014)
Uzunluk: 528 m
GİRİŞ
ÇIKIŞ
Nm
0 5 10 20 40m
o'mag

KAYSERİ'DE ARAŞTIRILAN YERALTI YAPILARI
ALİ DAĞI YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

İlçe belediyesi tarafından 2010 yılında temizlenip aydınlatılarak turizme açılan bu yeraltı şehri, Talas ilçesinin Ali Dağı'na doğru yükselen yamacında yer almaktadır.

Mimari Yapı

Bu yapının yeniden haritalanmasındaki temel amaç; hem eski haritada mevcut hataların giderilmesi, hem de bu haritada yer almayan, turizme açılmamış kısımların eklenmesiydi.

Ölçümlerimiz sonunda toplam galeri ve yapı uzunluğunun 528 m olduğu tespit edilen bu yapı, bilinen ve haritalanmış tüm diğer yeraltı şehirleri ile karşılaştırıldığında bir "Yeraltı Şehri" hüviyeti taşımamaktadır.

Bugünkü çıkış galerisinin ağzında yer alan taş kapının galeriyi kapatmak ve bu galerinin arkaya doğru devam eden kısmını savunmak için kullanıldığını kabul etsek bile, bu galerinin devamında sadece büyük bir salon ve salonun ardından yaklaşık 180 m uzunluğunda bir tünelle ulaşılan 60 m uzunluğa sahip, devasa bir sarnıç bulunmaktadır. Böyle bir sarnıç inşa etmek için neden bu uzunlukta bir tünel kazmanın gerektiği ise belirsizdir.

Sarnıca ulaşan uzun tünelin orta kısmında bulunan dairesel tünelin güneybatıya dönen kolu da fazla kazılmadan terk edilmiştir.

Yine bugünkü çıkışın kuzeyinde yer alan üç ufak odanın ilk inşa amaçları depo, mutfak ve kilise olmasına karşın daha sonraki yüzyıllarda dışarıya açılan pencerelerle güvercinlik haline getirildiği kesindir. Yeraltı şehrinde, savunma durumunda mesken olarak kullanılabilecek bir oda benzeri herhangi bir yapı mevcut değildir.

Öte yandan, girişin doğusuna doğru devam eden ve turizme kapalı kısımlarda da tıkalı herhangi bir galeri mevcut değildir. Bu kısımda tüm tüneller, olasılıkla tehditin ortadan kalkması dolayısıyla, bir noktadan sonra daha fazla kazılmadan terk edilmiş gibidir. Aynı durum, Ötedere Vadisi'ndeki yeraltı şehirlerinde de gözlemlenmiştir.

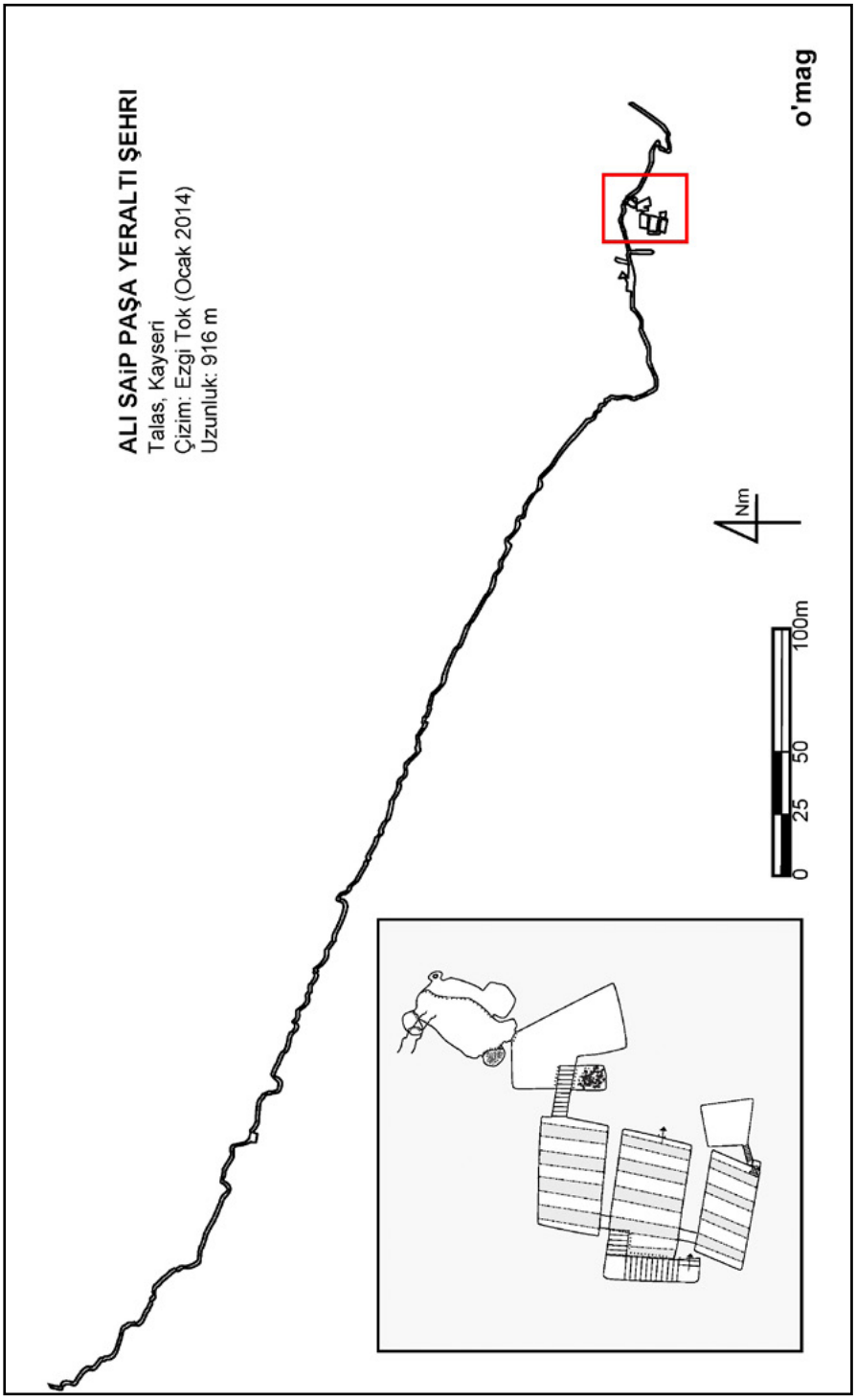
ALI SAiP PAŞA YERALTI ŞEHRI
Talas, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Ocak 2014)
Uzunluk: 916 m
Nm
0
25
50
100m
o'mag

ALİ SAİP PAŞA YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

Restorasyonu süren mahalle ile birlikte turizme açılma projesi devam eden ve araştırmasını sürdürdüğümüz sırada büyük bir kısmı temizlenerek aydınlatılan bu yeraltı yapısı, Talas ilçesinde bulunmaktadır.

Mimari Yapı

Projemiz sırasında ölçülen ve haritalanan, toplam 916 m uzunluğundaki bu yapının, Ali Dağı Yeraltı Şehri'nde de görüldüğü gibi, bir yeraltı şehri olduğu oldukça tartışmalıdır.

Restorasyonu devam eden bir 19. yüzyıl evinin bodrumundan ulaşılan bu yapı; doğu ve batı yönlerinde birkaç ufak yerleşim alanına bağlanmakla birlikte, aslında eni 60 – 90 cm, yükseliği ise 1.50 ila 2.10 m arasında değişen, dokuz yüz metreden uzun tek bir tünelden ibarettir.

Araştırmamız sırasında tespit edilen, girişten kuzeybatıya uzanan galerinin hemen başında ve kuzeye doğru devam eden galeriyi kapatmak için kullanılan bir kapı taşının –her ne kadar bir savunma kapısı ise de– koruduğu bir galeri veya mesken mevcut değildir. Bu, kuzey galerilerinin tıkalı veya çökmüş olduğunu tahmin ettirmektedir.

Kuzeybatıya doğru ve bugünkü yüksek apartmanların altından devam eden ana tünel yüzeyde tespit edilen çöküntü sahasından sonra 200 m kadar daha devam etmekte ve ansızın sonlanmaktadır. Tünelin son 50 m'lik kısmında tavan yapısı şimdiye dek başka hiçbir yeraltı şehrinde veya tünelde rastlanmamış şekilde, ana kayadan kesilmiş V tonozludur.

Ali Saip Paşa Yeraltı Yapısı eğer bir yeraltı şehri ise devamının girişe yakın noktalardaki tıkanmış galerilerde ve doğu uzantısındaki üst yapıların ardında olması gerektiği düşünülebilir. Kuzeybatıya doğru devam eden galeride hiçbir taş kapı veya kol olmaması bu ana galerinin bir kaçış tüneli olduğunu düşündürmektedir.

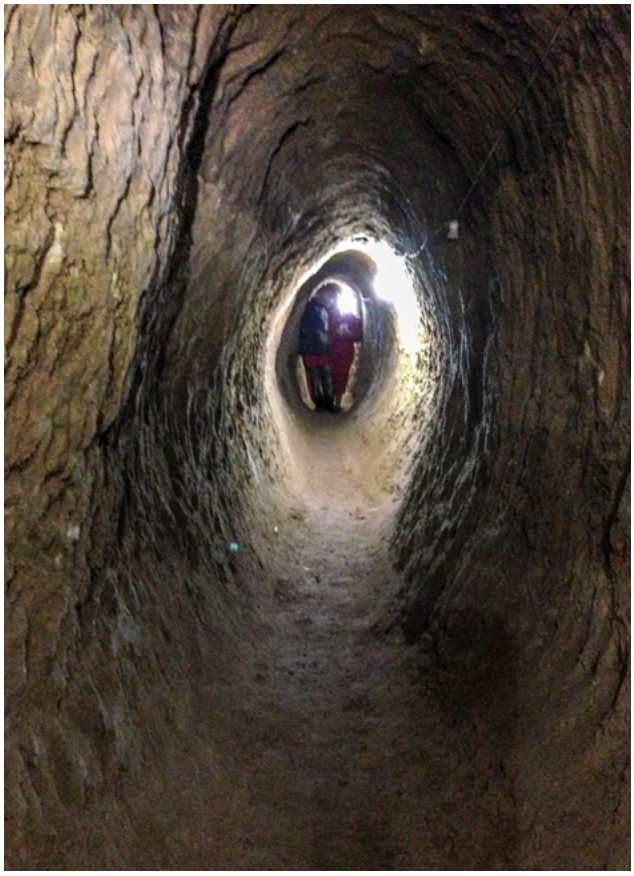

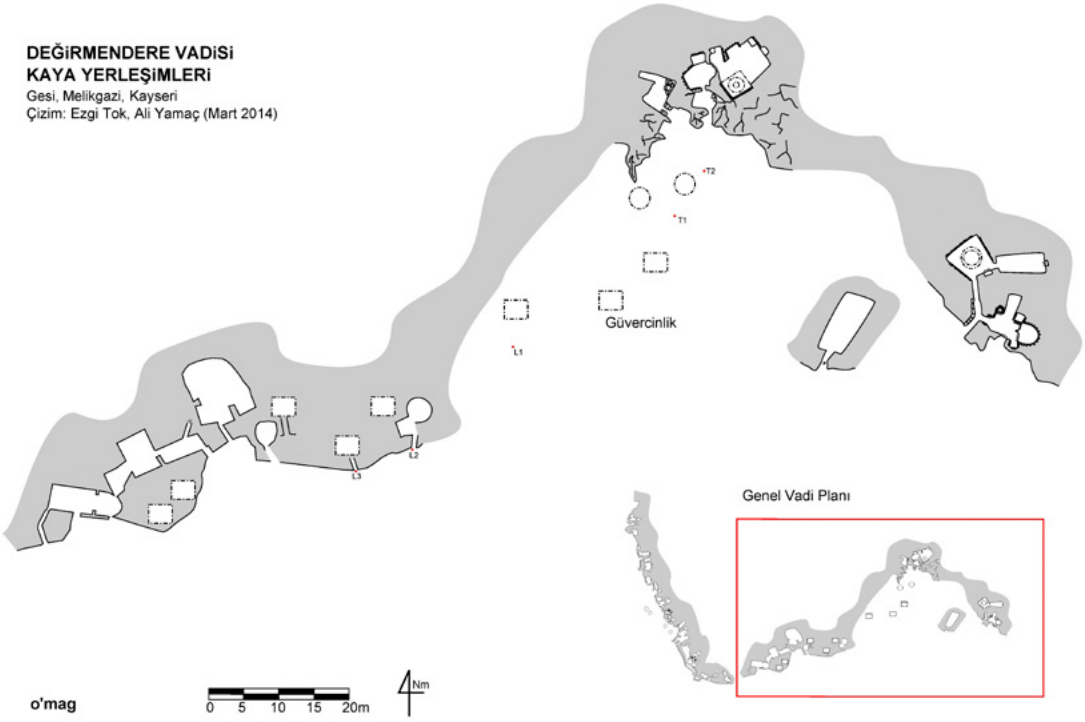
DEĞiRMENDERE VADiSi
KAYA YERLEŞiMLERi
Gesi, Melikgazi, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok, Ali Yamaç (Mart 2014)
T2
T1
Güvercinlik
L1
L2
L3
Genel Vadi Planı
o'mag
0 5 10 15 20m
Nm

DEĞiRMENDERE VADiSi
KAYA YERLEŞiMLERi
Gesi, Melikgazi, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok, Ali Yamaç (Mart 2014)
Genel Vadi Planı
Nm
0 5 10 15 20 40m
o'mag

GESİ / DEĞİRMENDERE VADİSİ KAYA YERLEŞİMLERİ VE GÜVERCİNLİKLER

Şimdiye dek birkaç farklı bilimsel çalışmaya da konu olan Gesi / Değirmendere Vadisi kaya yerleşimleri ve güvercinlikleri ilk defa tarafımızdan kapsamlı bir şekilde ölçülmüş ve haritalanmıştır.

Gesi / Değirmendere Vadisi'nde ve onun kuzeye doğru devamı olan Efkere civarındaki yamaçlarda 200'den fazla güvercinlik mevcuttur. Yer üstünde, kesme taştan kare veya yuvarlak olarak inşa edilmiş tüm bu güvercinliklerin yeraltına oyulmuş ve yer üstünden çok daha büyük kısımları mevcuttur. Bu tarz, burç veya kule tarzı güvercinliklerin yurt dışında benzer örnekleri bulunmaktadır. Ancak, Gesi güvercinliklerinde bulunan yeraltı odası ülkemize özgü olup, yurt dışındaki benzerlerinden önemli bir ayrım noktası oluşturmaktadır.

Giriş kısmında detaylı olarak anlatılan bu güvercinlikler Gesi civarının en çarpıcı mimari yapıları arasındadır ve büyük bir kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 19.07.1985 tarih 1298 sayılı kararı ile tescillidir.

Gesi / Kayabağ Köyü'nün kuzey doğusunda, Değirmendere Vadisi'nin kuzey yamacında yer alan kaya yerleşimleri sadece bu güvercinliklerden oluşmamaktadır. Bu yamaçta birçok kaya yerleşimi ve üç farklı kaya kilisesi mevcuttur. Zaman içinde bu kiliseler de güvercinliğe çevrilmişlerdir. Değirmendere Vadisi'nin doğusunda, Güneşli Mahallesi'nin batı sırtlarında da aynı tip kaya yerleşimleri mevcuttur.

Olasılıkla, Kayabağ Köyü'nün en eski yerleşimi bu kaya duvardaki oyma yapılar ve belki de etrafta yer alan kesme taş evlerdir. Zaman içinde yerleşimlerin terk edilmesiyle bazı yapı malzemelerinin güvercinlik inşaatlarında kullanıldığı düşünülebilir.

Aynen Gesi'nin eski evleri gibi, bu vadide yer alan güvercinliklerin ve kaya yapılarının da birer mimari kültür mirası olarak, çevresi ile bir bütün olarak korunmaya alınması ve Kayseri'nin tarihsel geçmişinin az sayıda kalmış mimari örneğine sahip bu güzel vadinin bir park, mesire yeri gibi değerlendirilerek korunması çok yerinde olacaktır.

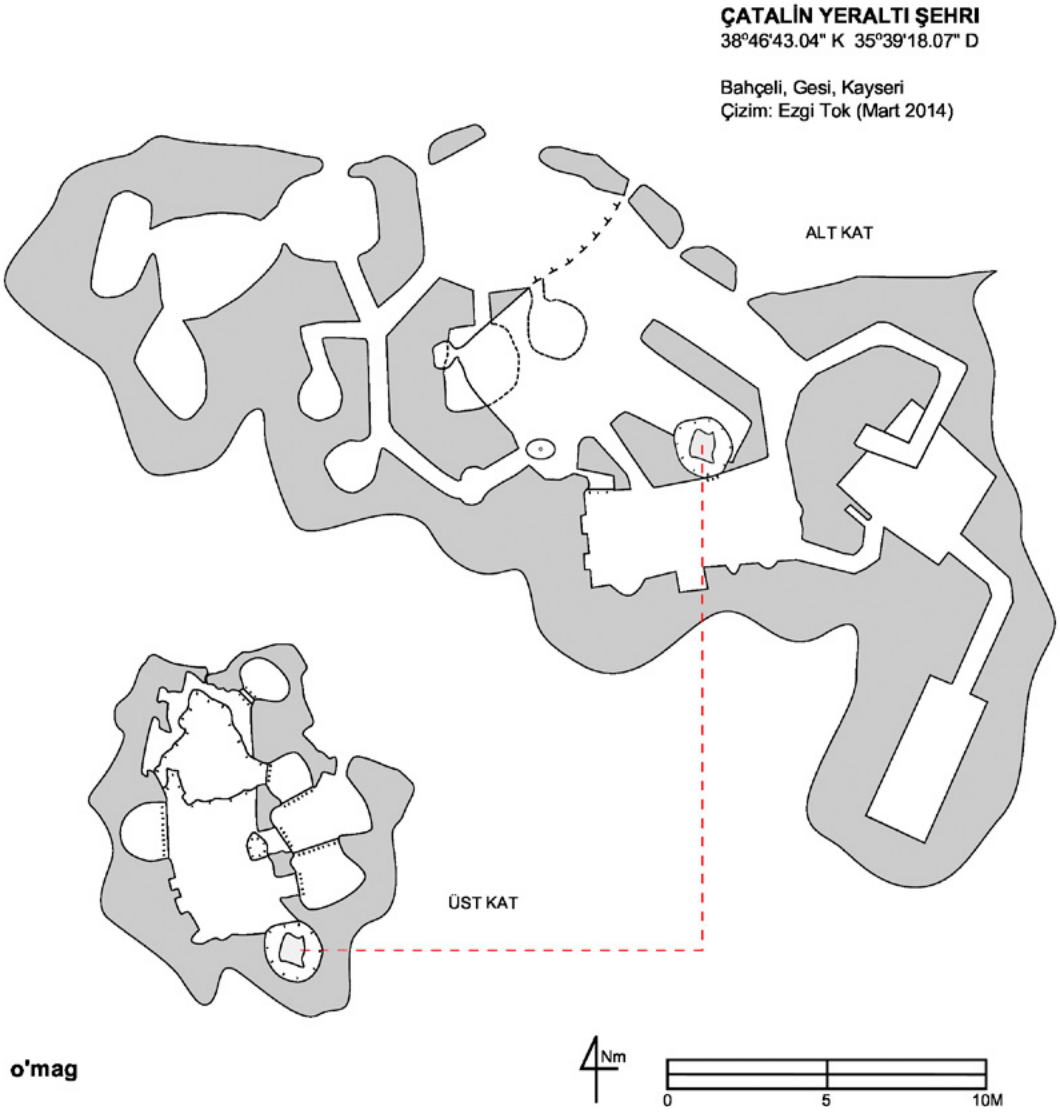
ÇATALİN YERALTI ŞEHRI
38°46'43.04" K 35°39'18.07" D
Bahçeli, Gesi, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Mart 2014)
ALT KAT
ÜST KAT
o'mag
Nm
0
5
10M

ÇATALİN YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

Gesi / Kayabağ Köyü'nün doğusunda yer alan Değirmenderesi Vadisi, Bahçeli (Efkere) Göleti'nin kuzeyine, Bahçeli Köyü'ne dek devam etmektedir. Daha önce araştırılmamış bu yeraltı şehri ise göletten yaklaşık 200 m kadar sonra vadinin batı duvarında yer almaktadır.

Mimari Yapı

Oldukça dar bir alanda üç kat olarak inşa edilmiş bu ufak yeraltı şehrinin doğrusal uzunluğu kuzeybatı-güneydoğu hattında 26 m, eni ise 13 m kadardır. Yeraltı şehrinde mevcut üç katın toplam yapısal alanı ise 621 m² dir ve bu alanda toplam 18 oda bulunmaktadır.

Yeraltı şehrine giriş kısmında bulunan, iki farklı kotta kazılmış büyük salonlarla girilmektedir. Büyük salonun batısında bulunan tüneli kapatmak için kullanılan taş kapı girişin önünde yerde durmaktadır. Doğu hattında kazılmaksızın yarım bırakılmış, üst kata ulaştığı belirgin olan bir tünel ve en alt katın doğu kısmında, bir taş kapının ardından ulaşılan, çok düzgün oyulmuş iki büyük salon ise bu yeraltı şehrinin ilginç yapısal özelliklerindendir. Özellikle, yapının en derin ve son odası olan 5 x 2 m ölçülerindeki salonun beşik tonoz kubbeli ve benzerine az rastlanan ölçüde düzgün mimarisi dikkat çekicidir. Bahsettiğimiz bu savunma kapısı yerinde mevcut değilse de, bu tüneli ilk salona bağlayan noktada taş kapı yatağı ve aksi duvarda da yuvası mevcuttur.

Yapının ilk inşa tarihini tahmin etmek mümkün olmamakla birlikte; giriş kısımlarının inşa edildiği tarihten sonra, olasılıkla mesken olarak, tekrar kullanıldığı söylenebilir. Yapı, büyük olasılıkla az sayıdaki bir nüfusu yerel çete-eşkiya baskınlarından korumak için kazılmış olmalıdır. Zemindeki hafriyat miktarına bakarak, doğu kısmındaki alt salonların kazıldıktan sonra hemen hiç kullanılmadığı rahatlıkla söylenebilir.

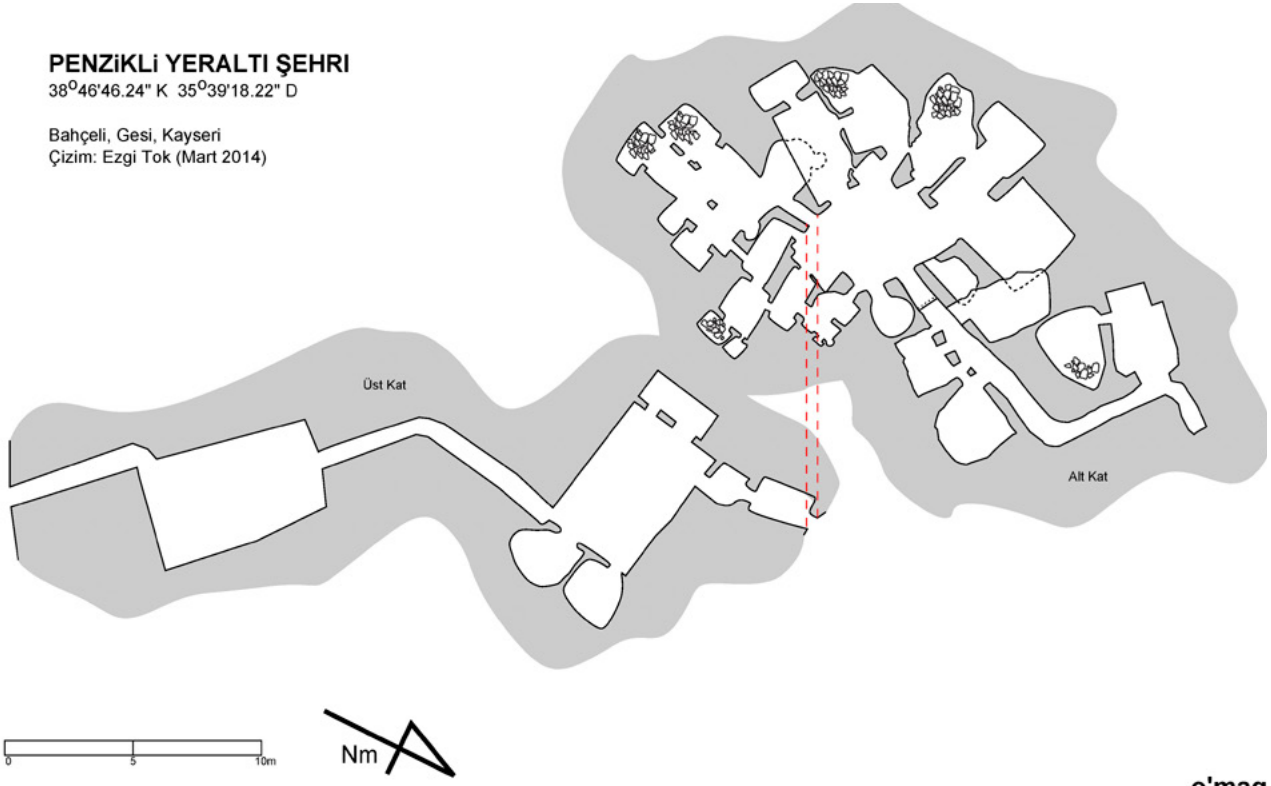
PENZiKLi YERALTI ŞEHRI
38°46'46.24" K 35°39'18.22" D
Bahçeli, Gesi, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Mart 2014)
Üst Kat
Alt Kat
0
5
10m
Nm

o'mag

PENZİKLİ YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

İlkinden farklı olarak, orijinal olmadığı aşikar, dar ve tahminen yapının inşasından çok sonra kazılarak açılmış, çöküntü şeklinde bir girişe sahip olan bu diğer yeraltı şehri, Çatalin Yeraltı Şehri'nin tam karşısında, Değirmenderesi Vadisi'nin doğu yamacında yer almaktadır.

Mimari Yapı

Çatalin Yeraltı Şehri gibi bu diğer yeraltı şehri de daha önce hiçbir kaynakta zikredilmemiş ve ilk olarak tarafımızdan araştırılmıştır. Öte yandan; bu yeraltı şehri, hem vadideki karşı komşusu diğer yeraltı şehrinden, hem de Kayseri ve yakın civarında şu ana dek keşfedilen tüm diğer yeraltı şehirlerinden farklıdır.

Penzikli Yeraltı Şehri'nin girişindeki 14 m'lik koridorun devamında, dar bir alanda üç kata yayılmış irili, ufaklı üç salon ve 24 oda mevcuttur. Alt katta geniş bir salonun etrafında oyulmuş ve büyük bir kısmı içiçe geçmiş odalar bir labirent görüntüsündedir. Bu yeraltı şehrinin toplam yapısal alanı 725 m^2 olmasına karşın bu denli çok odaya sahip olması ve birçok odanın yan duvarlarının nispeten yakın zamanda kırılarak genişletilmesi ama, tüm hafriyatın yerde durması ve bu mekanların hiç kullanılmamış olmaları ilginçtir.

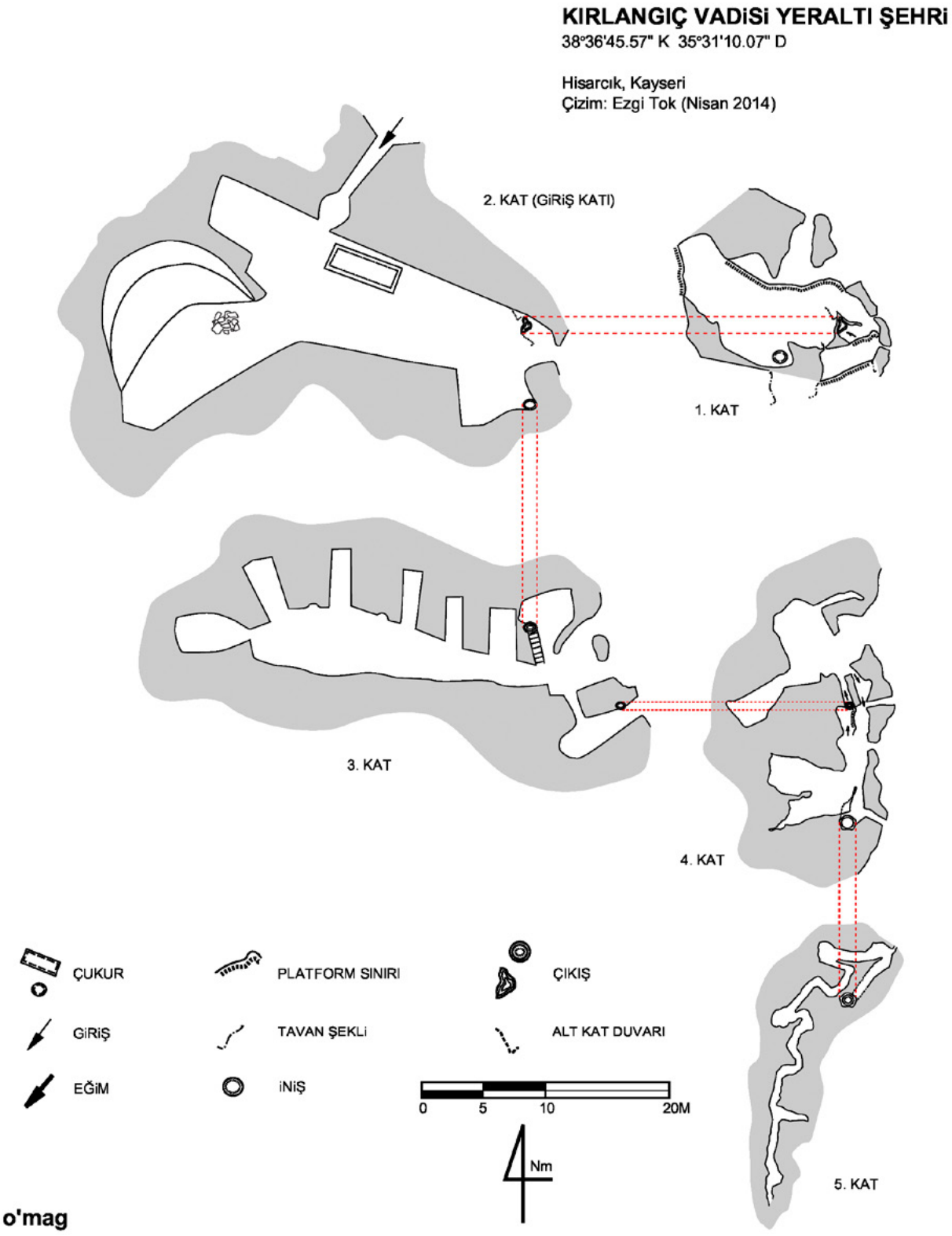
KIRLANGIÇ VADİSİ YERALTI ŞEHRİ
38°36'45.57" K 35°31'10.07" D
Hisarcık, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Nisan 2014)
2. KAT (GİRİŞ KATI)
1. KAT
3. KAT
4. KAT
5. KAT
ÇUKUR
GİRİŞ
EĞİM
PLATFORM SINIRI
TAVAN ŞEKLİ
İNİŞ
ÇIKIŞ
ALT KAT DUVARI
0 5 10 20M
Nm
o'mag

KIRLANGIÇ VADİSİ YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

Hisarcık'tan Erciyes'e uzanan ve yer yer kanyon görüntüsüne sahip Kırlangıç Vadisi Kayseri'nin doğa şaheserlerinden birisidir. Bu vadinin batı duvarında, Kayseri'den Erciyes Dağı'na giden yolda ve Hisarcık ilçesinin 1 km kadar kuzeyinde Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri yer almaktadır.

Mimari Yapı

Ana yolun kenarında, vadiye bakan yamaçta bulunan bu yapı toplam 505 m uzunlukta ve -56 m derinlikte, 5 katlı bir kaya yerleşimidir. Bu yapıyı daha ilginç kılan unsur ise Türkiye'de benzerine az rastlanır şekilde, bir kaya duvarda beş kat boyunca dikine oyulmuş ve tüm ön cephesinin vadiye açık olmasıdır.

Yeraltı yapısının yamaçtan ulaşılan ilk üç katı geniş salonlara ve bu salonların içinde yaşam mekanlarına sahipken dik merdivenlerle ulaşılabilen dördüncü katının odaları daha ufaktır. Son kat ise, vadi tabanına dek ulaştığını tahmin ettiğimiz ve ne yazık ki tıkalı olan bir tünelden ibarettir. Vadi içinde yaptığımız bir diğer araştırma sırasında, yeraltı şehri ile aynı noktada, dere hizasında kayaya oyulmuş bir tünel ağzı fotoğraflanmıştır. Bahsettiğimiz bu tıkalı tünel, olasılıkla, 7-8 m aşağıda yer alan bu çıkış ağzına ulaşmaktadır.

Yapının girişi dahil hemen hiçbir noktasında herhangi bir savunma kapısı olmaması ve hemen her katta vadiye açılan pencerelerin bulunması bu yapının saklanma amaçlı bir yeraltı şehrinden çok, bir yerleşim yeri olduğunu düşündürmektedir. Ama oldukça dik eğimli bir yamaçtan inilerek ulaşılan bir girişe sahip olması, bu girişin ancak kamusal olabilecek kadar büyük bir salona açılması ve bu salonun alt kotunda bulunan diğer bir salonun ise oldukça düzgün kazılmış 6 farklı odasının bulunması bu yapının Kayseri civarında sıkça rastlanan birçok kaya yerleşiminden farklı olduğunun ispatıdır. Mimari açıdan Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri'ne çok benzeyen, daha ufak bir diğer kaya yapısı Yeşilhisar / Soğanlı'da, Büyükkol Vadisi'nin bitiminde yer alan kayalık duvarda mevcuttur.

Sonuç olarak; yapım sebebi açıklığa kavuşmamış olsa da, bu yapı Kayseri civarının özgün ve ilginç yeraltı yapılarından birisi olarak kabul edilebilir.

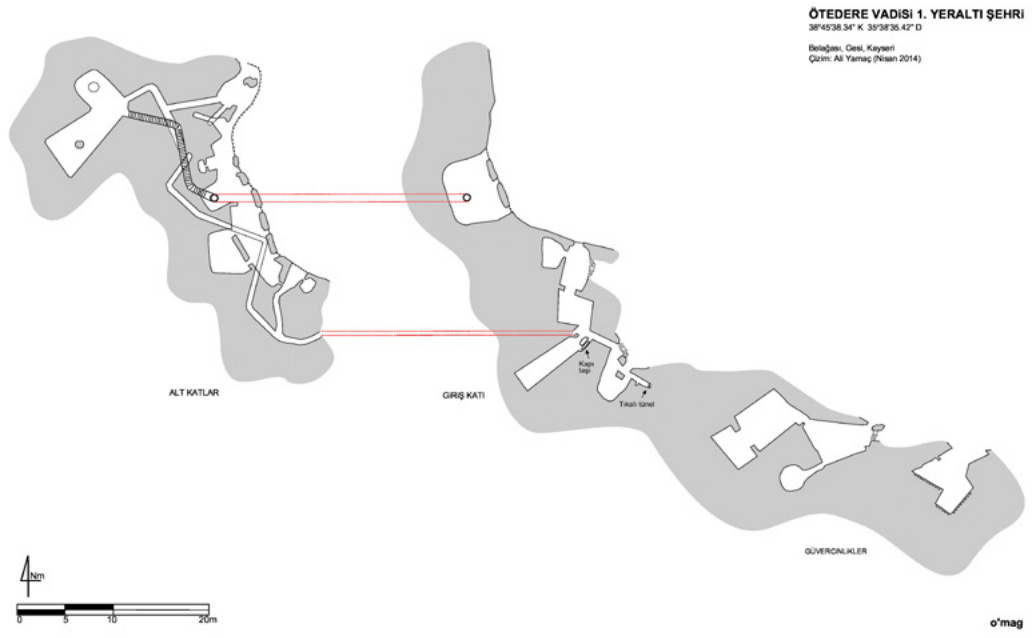
ÖTEDERE VADİSİ 1. YERALTI ŞEHRİ
38°45'38.34" K 35°38'35.42" D
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ali Yamaç (Nisan 2014)
ALT KATLAR
GİRİŞ KATI
Kapı taşı
Tikali tünel
GÜVERCİNLİKLER
Nm
0
5
10
20m
o'mag

ÖTEDERE VADİSİ YERALTI ŞEHRİ 1

Mevkii

Vadiye bakan yüzünde geniş pencereli birçok odayla bağlantısı bulunmasına karşın, sırta doğru uzanan diğer iki yönde, büyük kısmı hala sağlam olan 4-5 m yüksekliğinde taş örme duvarlara sahip bu yapı, Ötedere Vadisi'ne bakan dik bir kayalık duvarda yer almaktadır.

Mimari Yapı

Halk arasında "Cüzam Hastanesi" olarak bilinen bu yapı Kayseri'nin belki de en ilginç eski eserlerinden birisidir. Yamacı savunan yüksek taş duvarları değilse bile, yapının içindeki tüneller ve bu tünelleri kapatmak için kullanılan iki büyük taş kapı, bu yapının ilk inşa amacının bir cüzam hastanesi olmadığının ispatıdır.

Yapının girişindeki odadan sonra batıya ve doğuya doğru devam eden iki tünel mevcuttur. Doğu tüneli 3 m sonra hafriyatla tıkanmıştır. Bu galerinin başlangıcında bir taş kapı yatağı mevcuttur ve bu doğu tünelinin hafriyatın ardından devam ettiği kesindir. Batı tünelinin 3.5 m sonrasında ise bu tünelin devamını kapatmak için kullanılan 1.20 m çapında, 32 cm kalınlığında devasa bir kapı taşı *in situ* durmaktadır. Taş kapı ile savunulan ve büyük emeklerle kazıldığı belli olan, yer yer merdivenli bu ana galeri yaklaşık 40 m aşağıda ansızın sonlanmaktadır. Yegane olasılık, zaman içinde bu galerinin devamının kazılmaktan vazgeçilmiş olması olabilir. Öte yandan aynı galerinin ufak bir yan kolu Ötedere Vadisi'ni gören pencerelere sahip birkaç odaya, bu odaların devamında ise başka, uzun bir tünelle bu yeraltı yapısının en büyük salonuna ulaşmaktadır.

Bu salonun batısından devam eden ve ciddi bir mühendislik eseri olan, 430 eğime sahip, merdivenli diğer bir tünel ise en üst katta yer alan bir diğer salona çıkmaktadır. Bu, en üst kat salonun ön cephesi ise tümüyle Ötedere Vadisi'ne açıktır.

Yapı; bu ilginç mimarisiyle bilinen hiçbir yeraltı şehrine benzememektedir. Tümüyle vadiye açık, geniş pencereli odalar bir kaya yerleşimi olduğunu düşündürmekteyse de, yapıda aynı zamanda taş kapılarla korunan yeraltı pasajları ve yine tümüyle yeraltında kazılmış, sütun destekli çok büyük bir salon mevcuttur. Bir bütün olarak ele aldığımızda, kazılmaya başlanmış bir yeraltı şehrinin inşasının yarım bırakıldığı, ardından yapının bazı kısımlarının kaya yerleşimi olarak kullanıldığı düşünülebilir. Vadi sırtındaki yamaçlarda yer alan ve tüm bu yapıyı çepeçevre kuşatan 4-5 m yüksekliğe sahip ve düzgün taşlarla örülmüş duvarın inşa sebebi ise bilinmemektedir.

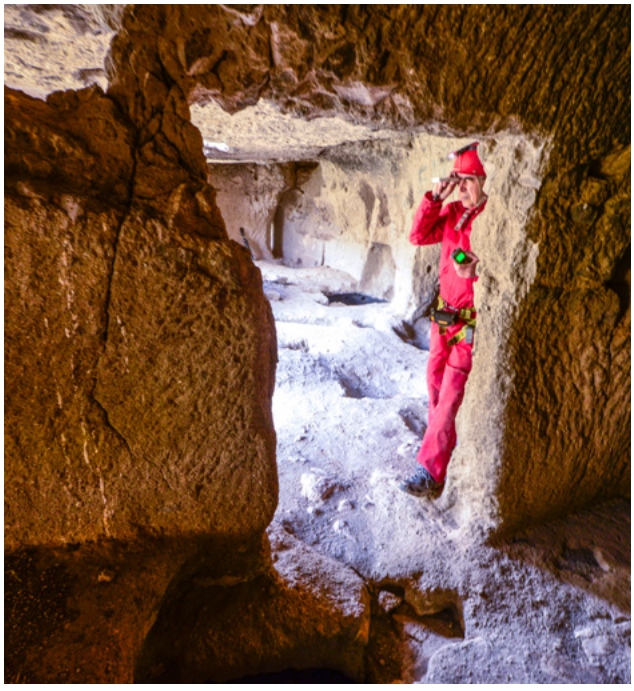

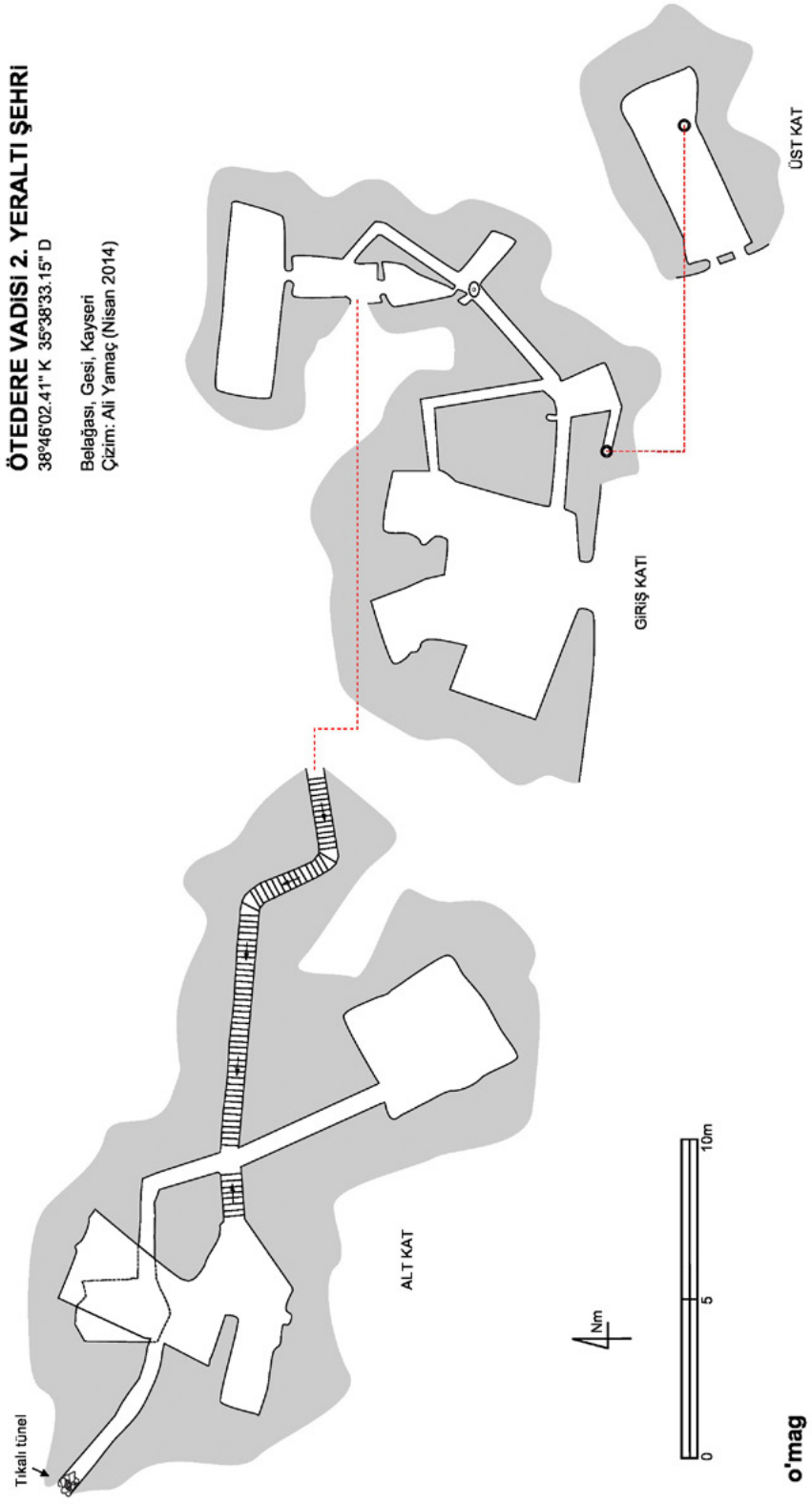
ÖTEDERE VADİSİ 2. YERALTI ŞEHRİ
38°46'02.41" K 35°38'33.15" D
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ali Yamaç (Nisan 2014)
Trikalı tünel
ALT KAT
GİRİŞ KATI
ÜST KAT
Nm
0
5
10m
o'mag

ÖTEDERE VADİSİ YERALTI ŞEHRİ 2

Mevkii

Girişinin yakınlarında kayalara oyulmuş antik mezarlar da bulunan bu diğer yeraltı şehri Ötedere Vadisi'nin doğu yamacında, ilk yeraltı şehrinin 600 m kuzeyinde yer almaktadır.

Mimari Yapı

Bu yeraltı şehrine, kayalara oyulmuş oldukça büyük bir yapının sağında yer alan bir tünelle girilmekte. Yerinde *in situ* duran büyük bir taş kapının ardında, tünelin ulaştığı son noktada 6x2 m ölçülerinde bir salon mevcuttur. Fakat, asıl ilginç olan, bu salondan önce doğuya dönen tünelin düzgün oyulmuş merdivenlerle, 300 lik bir eğimi koruyarak 13 m devam etmesidir. Bir dört yol ağzında sona eren bu inişle giriş kotunun 6 m altına ulaşılmaktadır. Burada bulunan üç farklı tünel üç farklı salona açılmaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu salonları düz ve sade bir mimariye sahipken batı yönünde, kısa bir merdivenle tırmanılarak ulaşılan üçüncü büyük salonda tavan destek duvarı, tavanda ufak bir haberleşme deliği ve 8 m devam ettikten sonra hafriyatla tıkanmış bir tünel mevcuttur. Tavanda yer alan bu haberleşme deliği tıkalı tünelin devamının üst kotta başka bir odaya ulaşma olasılığı olduğunun ispatı olabilir.

Bu yeraltı şehrine ait bir taş kapı da girişin dışında, mezarlara yakın bir noktada yerde yatmaktadır. Bu taş kapı olasılıkla doğuya doğru uzanan giriş tünelinin 4 m kadar ilerisinde, tünel duvarında yatağı belli olan kapı olmalıdır.

Herhangi bir havalandırma bacası olmayan, 160 m uzunluğa sahip bu yeraltı şehrinin yakın civarında bir yerleşim bulunmaması da ilginç bir olgudur. Vadi çıkışında ve bu yeraltı şehirlerinden yaklaşık 1 km uzakta yer alan Belağası Köyü'nde de savunma amaçlı iki yeraltı şehri daha olması, bu yerleşimin sakinlerinin bir saldırı esnasında vadi içindeki bu yeraltı şehrini kullanma olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Diğer yegane olasılık ise, yüzyıllar önce Ötedere Vadisi'nin içinde –bugün kalıntıları dahi mevcut olmayan– ufak bir köy yerleşiminin var olmuş olmasıdır.

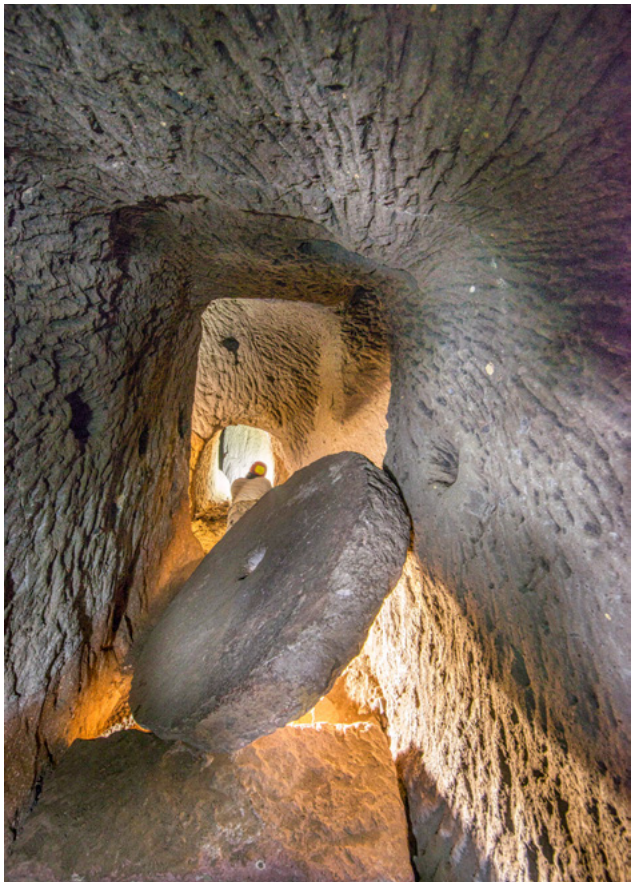

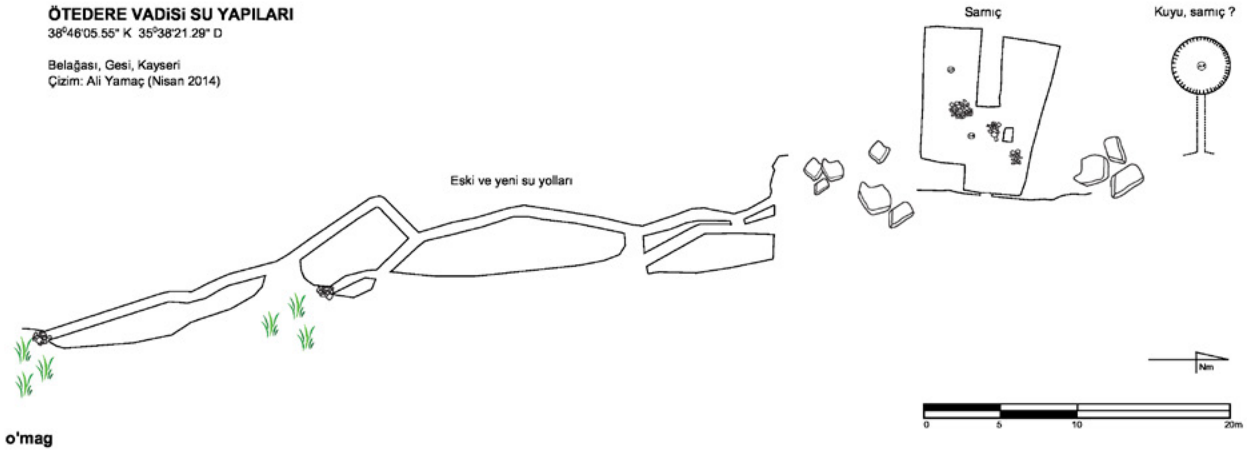
ÖTEDERE VADİSİ SU YAPILARI
38°46'05.55" K 35°38'21.29" D
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ali Yamaç (Nisan 2014)
Samıç
Kuyu, samıç ?
Eski ve yeni su yolları
Nm
0
5
10
20m
o'mag

ÖTEDERE VADİSİ SU YAPILARI

Ötedere Vadisi'nde bulunan akarsuyun bir kısmı vadinin kuzey çıkışından 1200 m kadar önce batı kayalık duvarda kazılmış bir kanala aktarılmıştır. Yakın zamanda içine borular yerleştirilerek eski kanalın kırık kısımlarından su kaçmasının önüne geçilmiştir. Bu kanal, vadinin kuzey çıkışına yakın bir noktada dağa oyulmuş bir tünele girip dağın kuzeyinde, Belağası Köyü'nde açığa çıkmaktadır. Bugün de aktif olan bu kanaldan gelen su halen köylüler tarafından kullanılmaktadır. Kanalın dağa girdiği noktanın yaklaşık 25 m kuzeyinde kayaya oyulmuş ikili bir başka su kanalı daha mevcuttur. Olasılıkla eskiden, şu anda aktif olan kanalla bağlantılı olan bu su yolunun kuzeye doğru devam eden kısmı ise tümüyle tahrip olmuş durumdadır.

Bu noktada, tünelin çıkış ağzından 2.7 m aşağı kotta yer alan ve 73 m²'lik bir alana sahip, duvarları sıvalı bir sarnıç ve sarnıcın 7 m kuzeyinde yer alan, 26 m derinlikteki kuyu benzeri yapı bölgede benzerine sıkça rastlanmayan, oldukça ilginç mimari özelliklere sahiptirler.

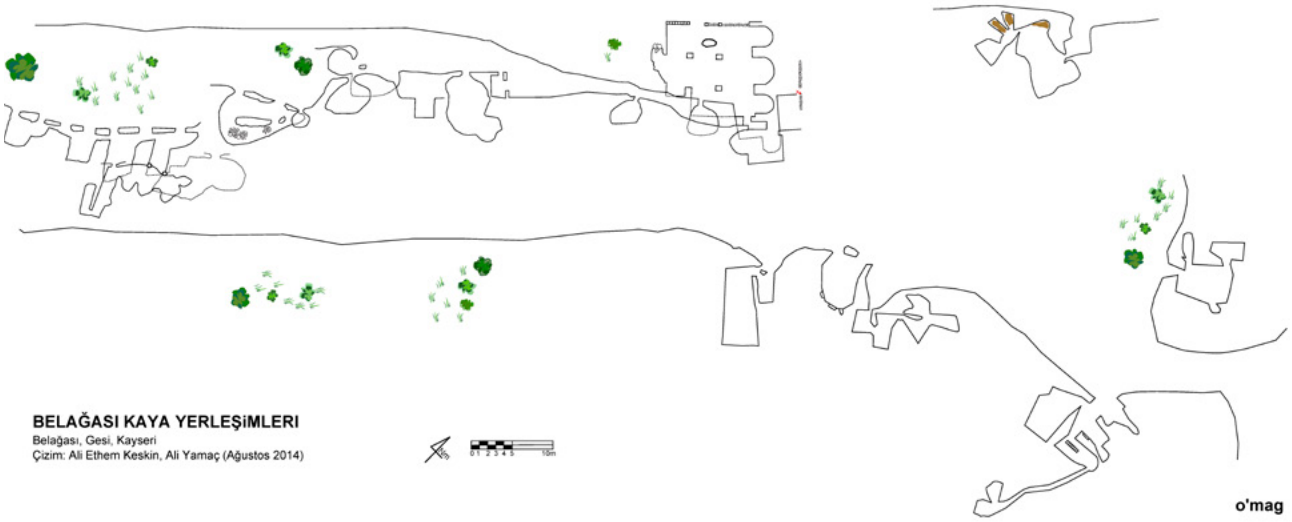
BELAĞASI KAYA YERLEŞİMLERI
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ali Ethem Keskin, Ali Yamaç (Ağustos 2014)
o'mag

Belağası Yeraltı Şehri No 1
Belağası Yeraltı Şehri No 2
Image © 2014 DigitalGlobe

BELAĞASI KAYA YERLEŞİMLERİ VE YERALTI ŞEHİRLERİ

Mevkii

Belağası Köyü, Gesi'ye bağlı eski bir Ermeni köyüdür. Köyün 1600'lü yıllarda kurulduğu ve eski Koramaz Nahiyesi'ne bağlı olduğu bilinmektedir.

Mimari Yapı

Ötedere Vadisi'nin girişindeki kayalıklara inşa edilmiş olan bu köyde tarafımızdan, tümü uzun yıllar önce terk edilmiş 28 farklı kaya yerleşmesi ölçülmüş ve haritalanmıştır. Bu yapılar arasında 2 katlı ve 6-7 odalı oldukça ilginç kaya evler de mevcuttur.

Köyde 1842 yılında inşa edilen Surp Haç Kilisesi'nin güney duvarı tamamen kayaya oyulmuş, kuzey kısmı ise duvarla örülmüştür. Kilise 1915'ten sonra uzun zaman ahır, samanlık olarak kullanılmış ve defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Yapının içinde bulunan süsleme ve Ermenice yazıtların ancak çok ufak bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir.

Bu köyde bulunan kaya yerleşimlerinden ikisi iki farklı ve uzun yeraltı şehirlerine bağlanmaktadır. Vadinin içinden köye su getiren, yukarıda bahsettiğimiz kanalın 10 m doğusunda bulunan ve girişi oldukça büyük bir defineci çukuru ile genişletilmiş ilk yeraltı şehrine, orijinal yerinde duran bir taş kapıdan girilmektedir. Bu noktada başlayan, yaklaşık 70–80 cm en ve 90 cm yüksekliğe sahip tünel hemen hiç değişmeden 42 m devam etmektedir. Tarafımızdan "Belağası Yeraltı Şehri No 1" ismi verilen bu yapı, bu uzun tünelin ardından ciddi bir yapısal değişiklik göstermekte ve oldukça büyük bir salona açılmaktadır. Bu büyük iç yapının ardından Ötedere Vadisi'ne bakan pencereli ve birbirlerine merdivenlerle bağlı farklı kademede iki büyük oda daha mevcuttur. Bu odaların ardında bulunan diğer yapı ise çok çarpıcıdır: 34 m uzunluğunda bir koridorun sağında ve solunda, eşit aralıklarla sıralanmış toplam 24 oda bulunmaktadır.

Yapının son noktasında bulunan ve aşağıya doğru inen, 600 eğime sahip tünel tıkalıdır. Yeraltı şehrinin bu son kısmında ufak bir gözetleme penceresi mevcuttur ve bu nokta Ötedere Vadisi'nde yer alan sarnıç ve su kanallarının 32 m üstüne denk gelmektedir. Her ne kadar aşağıdan bir bağlantı tespit edilememiş ise de, bahsettiğimiz bu tünelin yeraltı şehrinden su kaynaklarına ulaşmak için açılmış olması ihtimal dahilindedir.

Tarafımızdan "Belağası Yeraltı Şehri No 2" ismi verilen diğer yapıya ise, yukarıda bahsedilen ilk yeraltı şehrinden 40 m güneybatıda, yamaçta yer alan diğer bir kaya evin arka duvarından girilmektedir. Yine bir taş kapı ile korunan ve bu kapının ardından kısa bir tünelle sayısız odaya bağlanan bu ikinci yeraltı şehri, yapısal olarak ilkinden farklıdır. Bu yapıda, odalar tünelin sağında ve solunda neredeyse altlı-üstlü oyulmuşlardır. Diğer yeraltı şehri gibi, köyden başlayıp Ötedere Vadisi'ne ulaşan ve bir labirent görüntüsüne sahip olan "Belağası Yeraltı Şehri No 2" de küçüklü büyüklü toplam 52 oda vardır. Bu sayı şimdiye dek Türkiye'de bir yeraltı şehrinde bulunan en yüksek sayıdır.

Belağası gibi ufak bir köyün sakinlerinin köyün içinde ve Ötedere Vadisi'nde bu denli çok odaya sahip toplam dört farklı yeraltı şehri inşa etmelerinin sebebi ise bilinmemektedir.

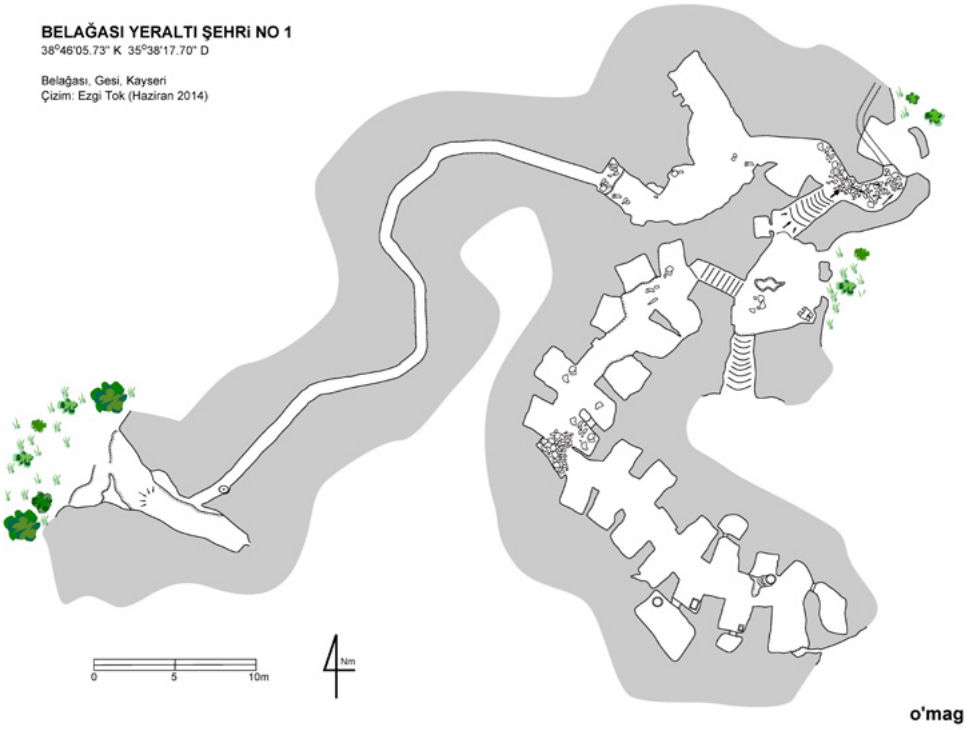
BELAĞASI YERALTI ŞEHRİ NO 1
38°46'05.73" K 35°38'17.70" D
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Haziran 2014)
0
5
10m
Nm
o'mag

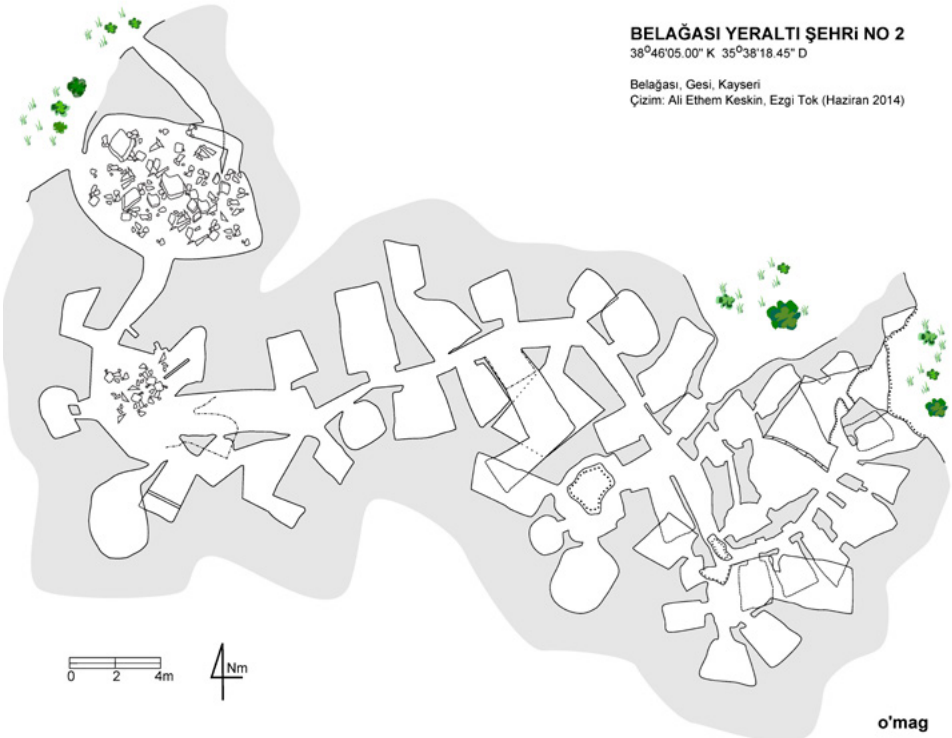
BELAĞASI YERALTI ŞEHRi NO 2
38°46'05.00" K 35°38'18.45" D
Belağası, Gesi, Kayseri
Çizim: Ali Ethem Keskin, Ezgi Tok (Haziran 2014)
0 2 4m
Nm
o'mag

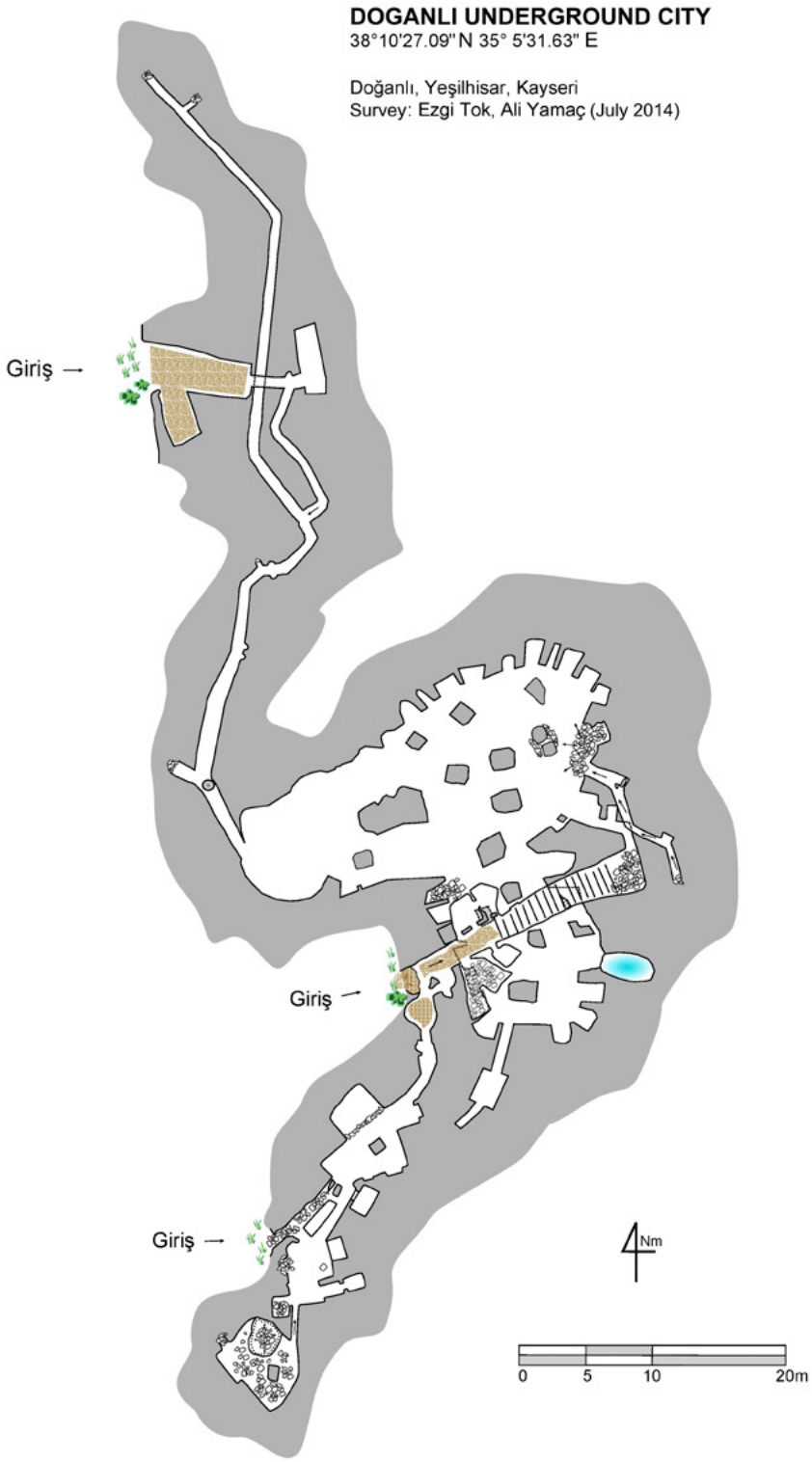
DOGANLI UNDERGROUND CITY
38°10'27.09" N 35° 5'31.63" E
Doğanlı, Yeşilhisar, Kayseri
Survey: Ezgi Tok, Ali Yamaç (July 2014)
Giriş
Giriş
Giriş
Nm
0
5
10
20m

o'mag

DOĞANLI (KIRKMERDİVEN) YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

Uzun bir zamandır bilinen bu yeraltı şehri, Yeşilhisar İlçesi'ne bağlı Doğanlı Köyü'nün 2 km güneydoğusunda, dümdüz ve bomboş bir ovada yer almaktadır. Murat Gülyaz ve Ömer Yörükoğlu'nun eserlerinde de bahsedilen bu yapı ilk defa tarafımızdan detaylı bir şekilde incelenmiş, ölçülmüş ve haritalanmıştır.

Mimari Yapı

İsmini; ana girişinde yer alan ve 380 eğime sahip, kayalara oyulmuş merdivenden alan bu yeraltı şehrinin girişten sonra ulaşılan ana salonu etkileyicidir.

15 sütunla desteklenen bu salon 500 m²'ye yaklaşan yüz ölçümüyle benzer yeraltı salonlarından çok daha büyüktür.

Büyüklüğünün yanı sıra, salonun bazı mimari detayları da oldukça ilginçtir. Salonun kuzey ve doğu duvarlarda oyulmuş 11 bölme bulunmaktadır. Bu yapılara bölme dememizin sebebi, odadan ziyade birbirlerinden ince duvarlarla ayrılmış kısımlar niteliğinde olmalarındandır. Çalışmamız sırasında salon duvarında bulunan 3x2 m ölçülerine sahip bir sarnıçta yaklaşık 2 m derinlikte ve pırıl pırıl temiz su olması ise yüzlerce yıllık bu yapının mimari kalitesinin ispatı gibidir.

Bu salonun farklı iki yönünde bulunan iki tünelden birisi kısa bir mesafe sonra hafriyatla tıkanmaktadır. Diğer tünel ise kollara ayrılarak toplam 74 m devam etmekte ve sonunda o da daralarak tıkanmaktadır. Bu ana galerinin bir yan kolu üst kota ulaşmakta ve genişçe bir odayla birlikte yeryüzüne bağlanmaktadır. Yüzeye ulaşan tüm tünel bağlantıları taş kapılarla savunulmuştur. Bazı taş kapılar bugün mevcut değilse de galeri duvarlarındaki kapı yatakları bu kapıların mevcudiyetlerini ispatlamaktadır.

Yüzeye ulaşan üçüncü kol ise, ana giriş olarak kullanılan merdivenlerin başlangıcında, güneye dönen galerinin devamıdır. Bu galeride; salonun duvarında bulunan küçük odacıklardan farklı, oldukça büyük ölçülerde oyulmuş dört oda da mevcuttur. Bu kolun yüzey bağlantısı ise bir odacığın çökmüş tavanından oluşmaktadır. Her ne kadar ulaşılan bu son oda da ikinci bir kapı bulunsa da çökme nedeniyle bu kısmı araştırmak mükmün olmamıştır.

Toplam üç ayrı yüzey bağlantısı bulunan ve birçok galerisi tıkalı durumdaki bu büyük yeraltı şehrinin Doğanlı Köyü'nden 2 km uzakta, ıssız bir düzlüğün ortasında bulunması oldukça garipse de, bugün hemen hemen hiçbir kalıntısı olmayan eski bir yerleşimin bu düzlükte yer aldığı kesindir.

Kayseri ve Nevşehir illerinde rastlanan birçok diğer örneklerinden farklı olarak Doğanlı Yeraltı Şehri inşa edildiği dönemden sonra tekrar kullanılmamış olmalıdır.

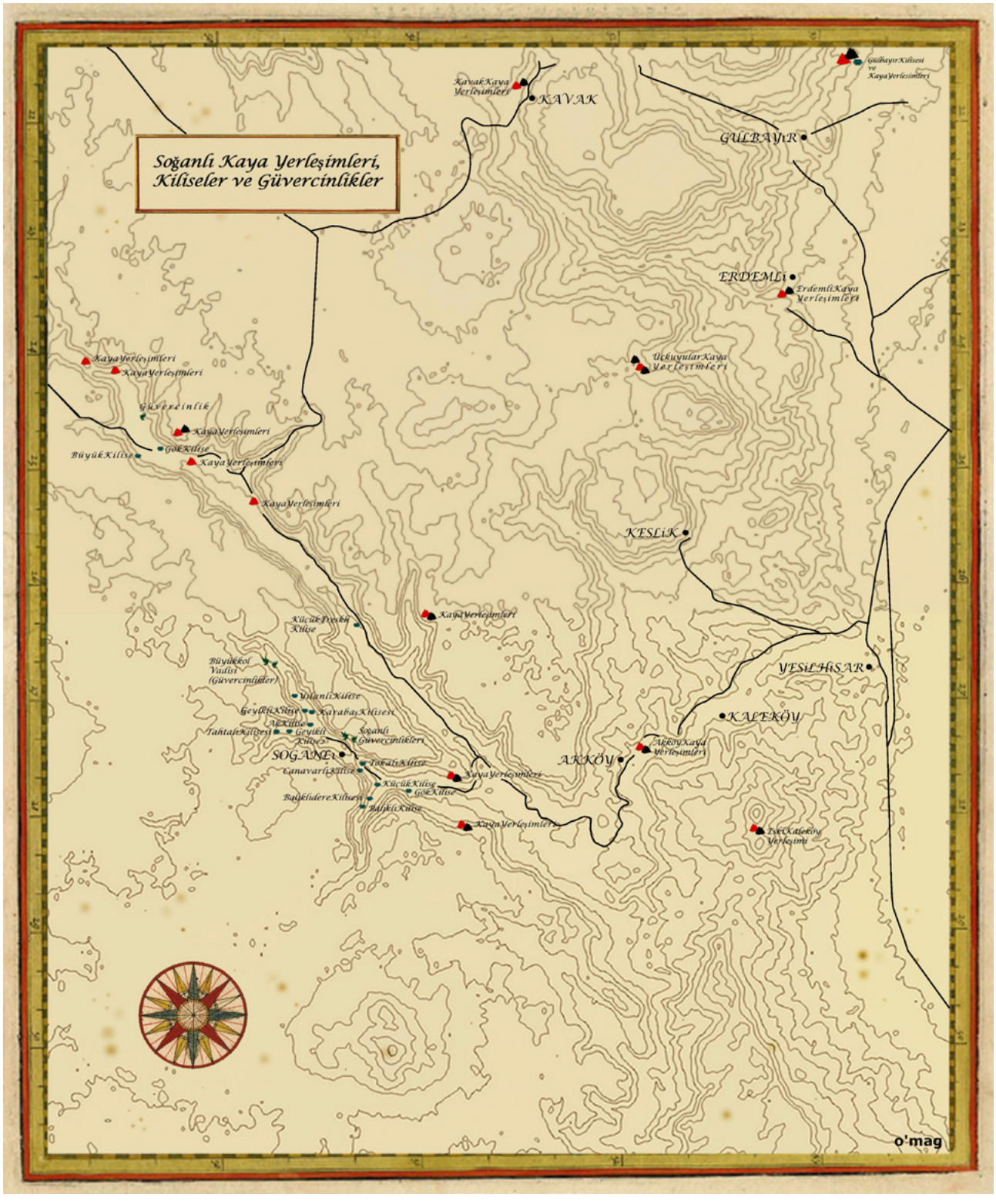
Soğanlı Kaya Yerleşimleri, Kiliseler ve Güvercinlikler
KAVAK
Kavak Kaya Yerleşimleri
GÜLBAYIR
Gülbayır Kilisesi ve Kaya Yerleşimleri
ERDEMLİ
Erdemli Kaya Yerleşimleri
Üçkuyular Kaya Yerleşimleri
Kaya Yerleşimleri
Kaya Yerleşimleri
Güvercinlik
Kaya Yerleşimleri
Göl Kilise
Büyük Kilise
Kaya Yerleşimleri
Kaya Yerleşimleri
KEŞLİK
Kaya Yerleşimleri
Küçük Freskli Kilise
Büyükkol Vadisi (Güvercinlikler)
YEŞİLHİSAR
Yılanlı Kilise
Geyikli Kilise
Karabaş Kilisesi
Ali Kilise
Tahtalı Kilisesi
Geyikli Kilise
Soğanlı Güvercinlikleri
KALEKÖY
Akköy Kaya Yerleşimleri
SOĞANLI
Tokatlı Kilise
Canavarlı Kilise
AKKÖY
Kaya Yerleşimleri
Küçük Kilise
Göl Kilise
Balıklıdere Kilisesi
Balıklı Kilise
Kaya Yerleşimleri
Eskikaleköy Yerleşimi
o'mag

YEŞİLHİSAR VADİLERİNİN HARİTALANMASI

Yeşilhisar ilçesine bağlı Soğanlı, Akköy, Başköy, Güzelöz, Derbentbaşı, Erdemli, Gülbayır ve Kavak köyleri ve bu köylerin civarında bulunan derin vadilerde yüzlerce kaya yerleşimi mevcuttur. Kayalara oyulmuş kiliseleri, evleri, güvercinlikleri ve yeraltı şehirleriyle antik Kapadokya'nın önemli bir parçası olan tüm bu yerleşimlerin konumlarını gösteren genel bir harita ise mevcut değildir.

Bölgede artmaya başlayan turizm için ciddi bir ihtiyaç olan bu tür bir yerel antik kaya yerleşim haritasının eksikliğini gidermek üzere detaylı bir çalışma yapıldı. Bu çalışma sırasında toplam 13 köy ve vadi araştırılmış, tespit edilen tüm kaya yerleşimleri 1/25.000 ölçekli haritada işaretlenmiş ve bir "Yeşilhisar Civarı Kaya ve Yeraltı Yerleşim Haritası" oluşturulmuştur. Aynı çalışmada hazırlanan GIS vektörel harita ise arka sayfada görülebilir. Tüm bu haritalar, daha rahat kullanılması için yetkililere ve arzu eden araştırmacılara elektronik ortamda da sunulmaya hazırdır.

Hazırladığımız bu haritaların bölgede mevcut tüm yapıları içerdiği iddiasında değiliz. Ama; uzmanı olmadığımız bir konuda yaptığımız bu taslak çalışmanın, daha sonra hazırlanacak kapsamlı haritalara hem kaynak, hem de referans olacağını umuyoruz.

GÜZELÖZ YERALTI ŞEHRI

38°23'21.23" K 34°57'16.32" D

Güzelöz Köyü, Yeşilhisar, Kayseri
Çizim: Ezgi Tok (Haziran 2014)

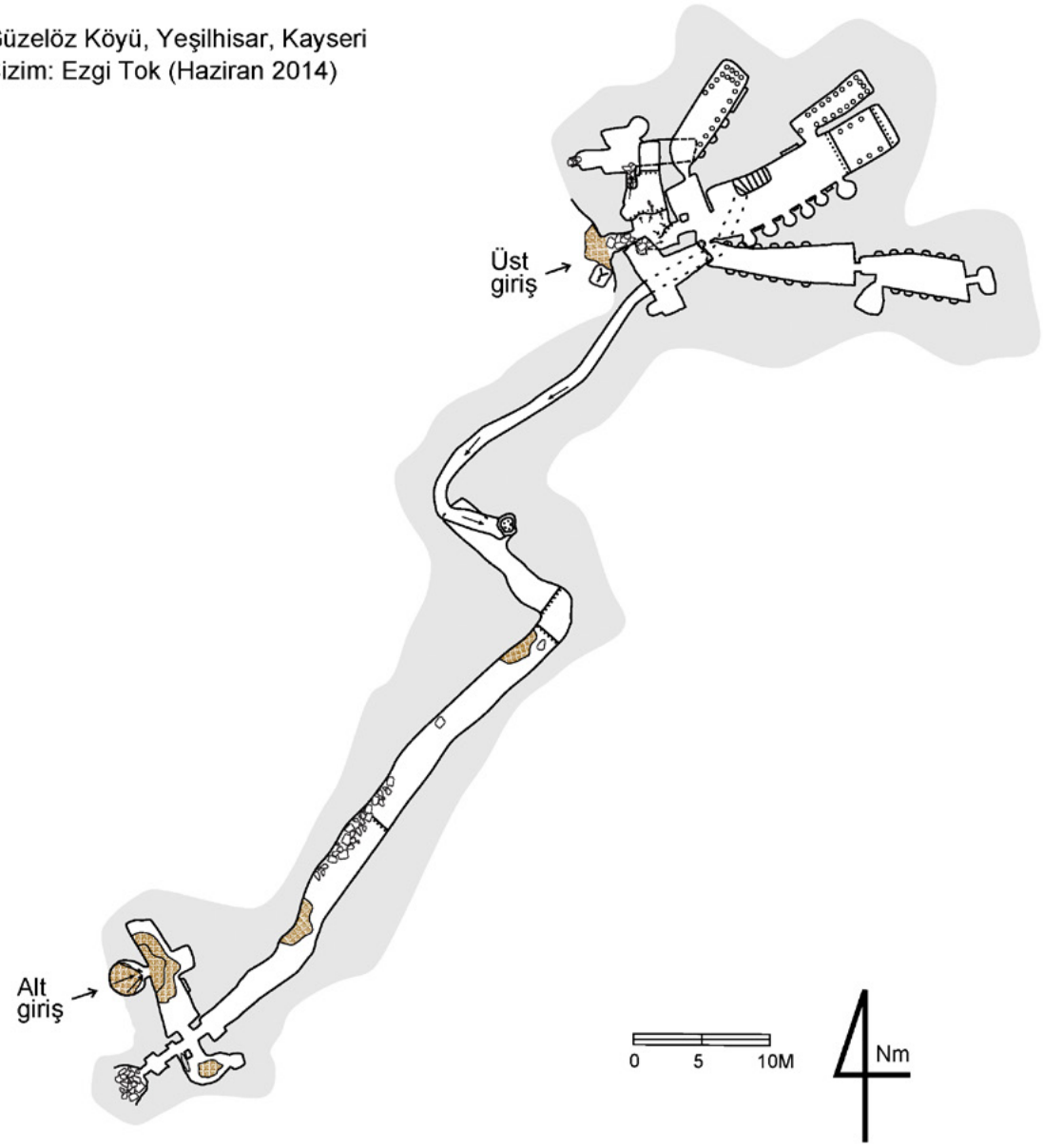

GÜZELÖZ YERALTI ŞEHRİ

Mevkii

Güzelöz Yeraltı Şehri, Yeşilhisar ilçesi'ne bağlı Güzelöz Köyü'nün eski yerleşiminin kuzeybatısındaki yamaçta, köyden 80-100 m uzakta bulunmaktadır.

Mimari Yapı

Yukarıda belirtilen noktada bulunan ve bizim de giriş için kullandığımız çöküntü bu yeraltı şehrinin orijinal girişi değildir. Bu yeraltı şehrinin asıl girişinin; bu çöküntünün yaklaşık 40 m üstündeki kayalık duvarda bulunan kayalara oyularak inşa edilmiş, üç odalı bir evin, taş kapıyla savunulan arka duvarındaki tünelden olduğu belirgindir.

Öte yandan, alt çöküntü girişteki odanın hemen doğusundaki ikili tünel mimari açıdan çok ilginçtir. Her ikisi de devasa kapı taşlarıyla korunan bu tünellerin doğuya, büyük olasılıkla yamacın alt kısmındaki köye doğru devam edeni kısa bir mesafe sonra tıkanmıştır.

İki katlı bu yeraltı şehrinin alt girişinde bulunan bu iki kapı taşı 1.92 cm çaplarıyla Kapadokya'da şu ana dek bilinenlerin en büyükleridir.

Bu alt girişten itibaren kuzeybatıya doğru devam eden ana tünel ise yeraltı şehirlerinde pek rastlanmayan bir genişliğe ve yüksekliğe sahiptir. Ortalama 4 m en ve 2 m yükseklikteki bu tünel 200 eğimle 54 m devam ederek bir üst kata yaklaşmaktadır. Üst kota ulaşan 6,5 m yüksekliğindeki baca bu alt tünelin son kısmında yer almaktadır. Güzelöz Yeraltı Şehri'nin tüm oda ve depoları, bacayla ulaşılan bu üst katta bulunmaktadır.

Üst kotta, en az beşinin depo olarak kullanıldığı belirgin olan yedi farklı oda vardır. Ön cephesi yeryüzüne açılan, kayalara oyulmuş bir evin arka duvarına ulaşan yegane bağlantısı bir taş kapıyla korunan bu üst kademedeki oda/depo sayısı ve büyüklüğü şaşırtıcıdır. Tüm bu depolara karşın yeraltı şehrinde mesken olarak kullanılabilecek hiçbir yapı mevcut değildir ve üst kotta tıkalı bir galeri de yoktur.

Bu duruma yegane mantıklı açıklama, alt kotta bulunan ve köye doğru uzanan tıkalı tünelin devamında yaşam yerleri olması veya bu tünelin tıkalı kısımdan sonra yaklaşık 100 m daha devam ederek eski köy yerleşimlerine ulaşması olabilir.

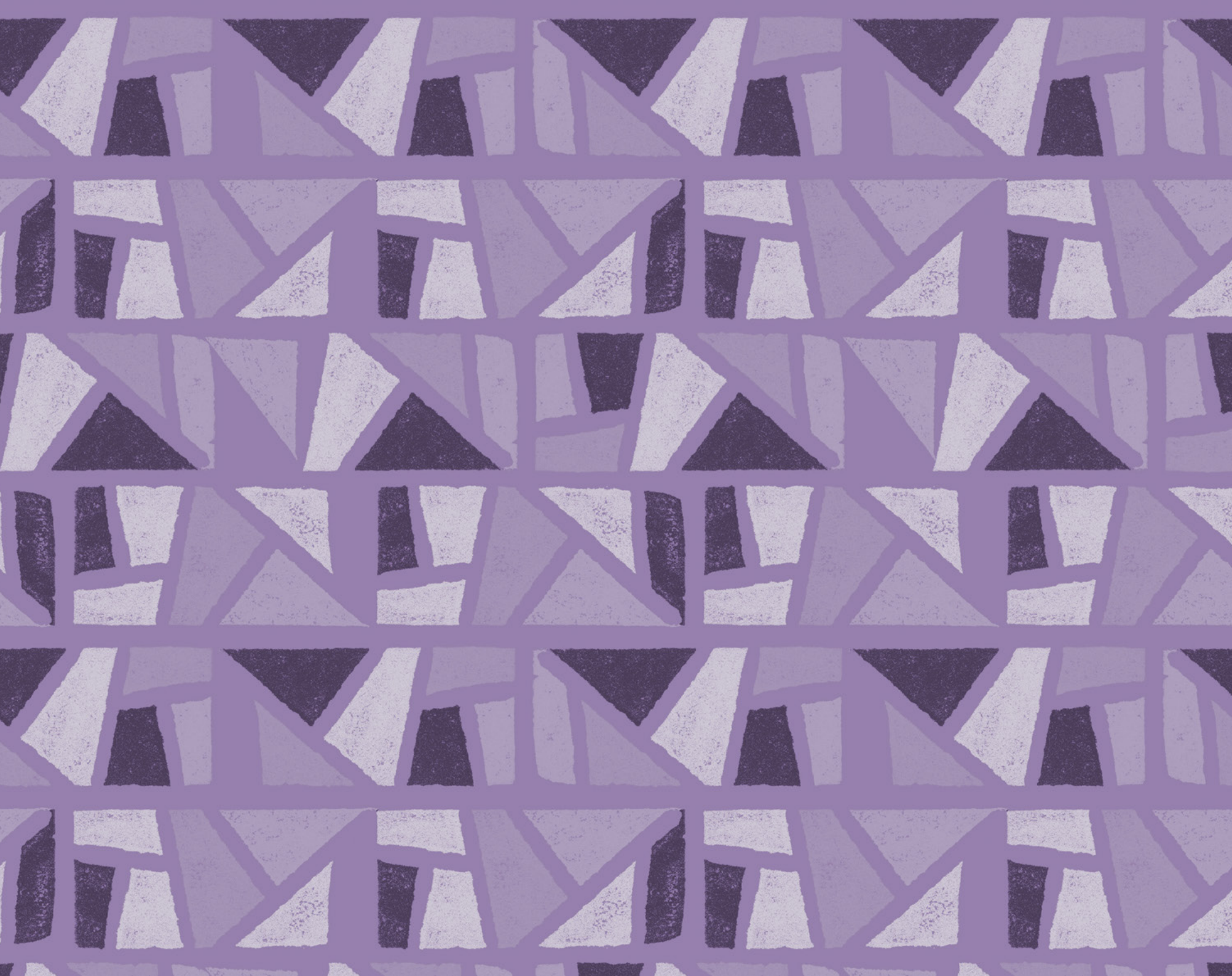

ÖNERİLERİMİZ

Antik Kapadokya'nın başkenti olan Kayseri'nin kaya ve yeraltı yapıları tarihsel ve kültürel bir mirastır. Tarihi yüzlerce, hatta binlerce yılla ölçülen bu yapıların korunması ise tüm yetkililerin geleceğe yönelik sorumluluğudur.

Şimdiye dek çalıştığımız bölgeler ve yapılarla ilgili önerilerimiz şunlardır:

- Gesi / Ötedere Vadisi ve vadi çıkışında yer alan Belağası Köyü acilen korumaya alınmalı, bu bölgede yapılaşmaya hiçbir şekilde izin verilmemelidir. Öte yandan; bu bölge hem Kayseri'ye yakın, hem de ıssız olduğu için tüm yapılarda yoğun bir defineci tahribatı mevcuttur. Bölgede yer alan kaya yerleşimlerinin ve dört farklı yeraltı şehrinin daha fazla tahrip edilmeden korunmaya alınması yerinde olacaktır.
- Aynı önerimiz Gesi / Değirmenderesi Vadisi için de geçerlidir. Bu vadinin, devamında yer alan Çatalin ve Penzikli yeraltı şehirleriyle birlikte bir bütün olarak büyük bir park / mesire yeri şeklinde düzenlenmesi çok yerinde olacaktır.
- Harmancık ilçesinden kuzeye doğru uzanan Kırlangıç Vadisi, Kayseri için eşsiz bir doğal değerdir. Bu vadinin, içinde yer alan yeraltı şehri ile birlikte bir bütün olarak korunması ve değerlendirilmesi yerinde olacaktır.
- Yeşilhisar ilçesi / Güzelöz Köyü'nde bulunan yeraltı şehri; hem bu turistik bölgede şimdiye dek bulunan yegane yeraltı şehri hüviyetine sahip olması, hem de köye yakınlığı göz önüne alınarak turistik açıdan değerlendirilebilir. Bu çalışmayla bir bütün olarak eski Güzelöz Köyü kaya yerleşmelerinin, özellikle de bugün depo/ambar olarak kullanılan büyük kilisesinin restorasyonu bölge turizmine ciddi bir katkı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ambraseys N. N., Finkel C.F., 2006. Sismik Etkinlikler, Ankara.
- Büyükmıhçı G., 2006. 19. Yüzyıl Anadolu'sundan Günümüze Yansıyan Özgün Bir Ticaret Yapısı: Güvercinlikler, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 21/2, sy. 97-119.
- Cömert H., 2008. Koramaz Vadisi, Kayseri.
- Dogan A. U., Peate D. W., Dogan M., Yesilyurt-Yenice F. I., Unsal O. 2013. Petrogenesis of mafic–silicic lavas at Mt. Erciyes, central Anatolia, Turkey. Journal of Volcanology and Geothermal Research No. 256, sy. 16–28.
- Gencalioğlu-Kuşçu G., 2011.Geochemical characterization of a Quaternary monogenetic volcano in Erciyes Volcanic Complex: Cora Maar (Central Anatolian Volcanic Province, Turkey) Int J Earth Sci No.100, sy. 1967–1985.
- Güçtekin A., Köprübaşı N., 2009. Geochemical Characteristics of Mafic and Intermediate Volcanic Rocks from the Hasandağ and Erciyes Volcanoes (Central Anatolia, Turkey) Turkish Journal of Earth Sciences (Turkish J. Earth Sci.), Vol. 18, sy. 1–27.
- Işık F., Baş H., Koçak K., 2002. Gabroyik Kayaçların Petrografik ve Jeokimyasal Karakteristikleri: Orta Anadolu Masifi, Yeşilhisar – Kayseri. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fak. Mühendislik Bilimleri Dergisi. C8 no 2, sy. 227-238.
- İmamoğlu, V., 2010. Gesi Evleri, Kayseri, sy. 210-213.
- İmamoğlu V., Korumaz M., Imamoğlu Ç., 2005. A fantasy in Central Anatolian architectural heritage: dove cotes and towers in Kayseri, Middle East Technical University Journal of the Faculty of Architecture, vol.22-2, Ankara, METU Publications, sy. 79-90.
- Gülyaz, M. E., Yenipınar, H., 2003. Rock Settlements and Underground Cities of Cappadocia, Nevşehir.
- Ketin İ., 1995. Erciyes Dağı Volkan Topluluğunun Jeolojik Evrimi, (ed. Oğuz Güler, Antik Çağ İkonografisinde Erciyes, Arkeoloji ve Sanat Yayınları), İstanbul, sy. 97-115.
- Özbek Y., Arslan, C., 2008, Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, Kayseri.
- Özen R., 2012. Bird Shelters in Turkey: Birdhouses and Dovecotes, Kafkas Univ. Vet. Fak. Dergisi 18 (6), sy. 1079-1082.
- Şen E., Kürkçüoğlu B., Aydar E., Gourgaud A., Vincent P.M., 2003. Volcanological evolution of Mount Erciyes stratovolcano and origin of the Valibaba Tepe ignimbrite (Central Anatolia, Turkey). Journal of Volcanology and Geothermal Research no.125, sy. 225-246.
- Şenel M., 2002. Kayseri Jeoloji Haritası 1/500.000, MTA, Ankara.
- Tatar O., Piper J. D. A., Gursoy H., 2000. Palaeomagnetic study of the Erciyes sector of the Ecemis fault zone; neotectonic deformation in the southeastern part of the Anatolian Block. Geological Society Special Publications, Vol. 173, sy. 423-440, London.
- Toprak, V., 1998. Vent distribution and its relation to regional tectonics, Cappadocian Volcanics, Turkey. J. Volcanol. Geotherm., sy. 55-67.
- Yörükoğlu, Ö. *et al*.,1990. Tarihçesi, Tanıtımı, Plan ve Fotoğrafları ile Kappadokya Yeraltı Şehirleri, Ankara.

TEŞEKKÜR

- Bu projeye verdiği onayla, sadece yer üstündeki değil, yeraltındaki kültürel mirasımıza da sahip çıkan Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Mustafa Çelik'e,
- Bu projeye katkıları ve bu projeden bağımsız olarak, birbirinden değerli tüm diğer çalışmaları dolayısıyla ÇEKÜL Vakfı Başkanı Sayın Prof. Metin Sözen'e,
- Bir yıla yakın süredir devam eden bu proje sırasında her çalışmamızda bizlerle birlikte olmasının dışında, tüm sorunlarımıza çözüm bulan ve yol gösteren, sevgili dostumuz, ÇEKÜL Vakfı Kayseri Koordinatörü Sayın Prof. Osman Özsoy'a,
- Yeşilhisar çalışmamız sırasında yardımlarının yanı sıra, bilgi ve tecrübesi ile de bizleri aydınlatan Yeşilhisar Belediyesi görevlileri Saffet Kürkçü'ye ve Recep Doğan'a,
- Birçok çalışmamızda bizlere eşlik eden ve yardımcı olan Bilgin Yazlık ve Emre Aydın'a,
- Kayseri'deki tüm çalışmalarımızda bizlere tahsis edilen araçları kullanmalarının yanında, arazi taramalarında da desteklerini esirgemeyen Bünyamin Erdoğan ve Mehmet Baturay'a,

yürekten teşekkürü bir borç biliriz.

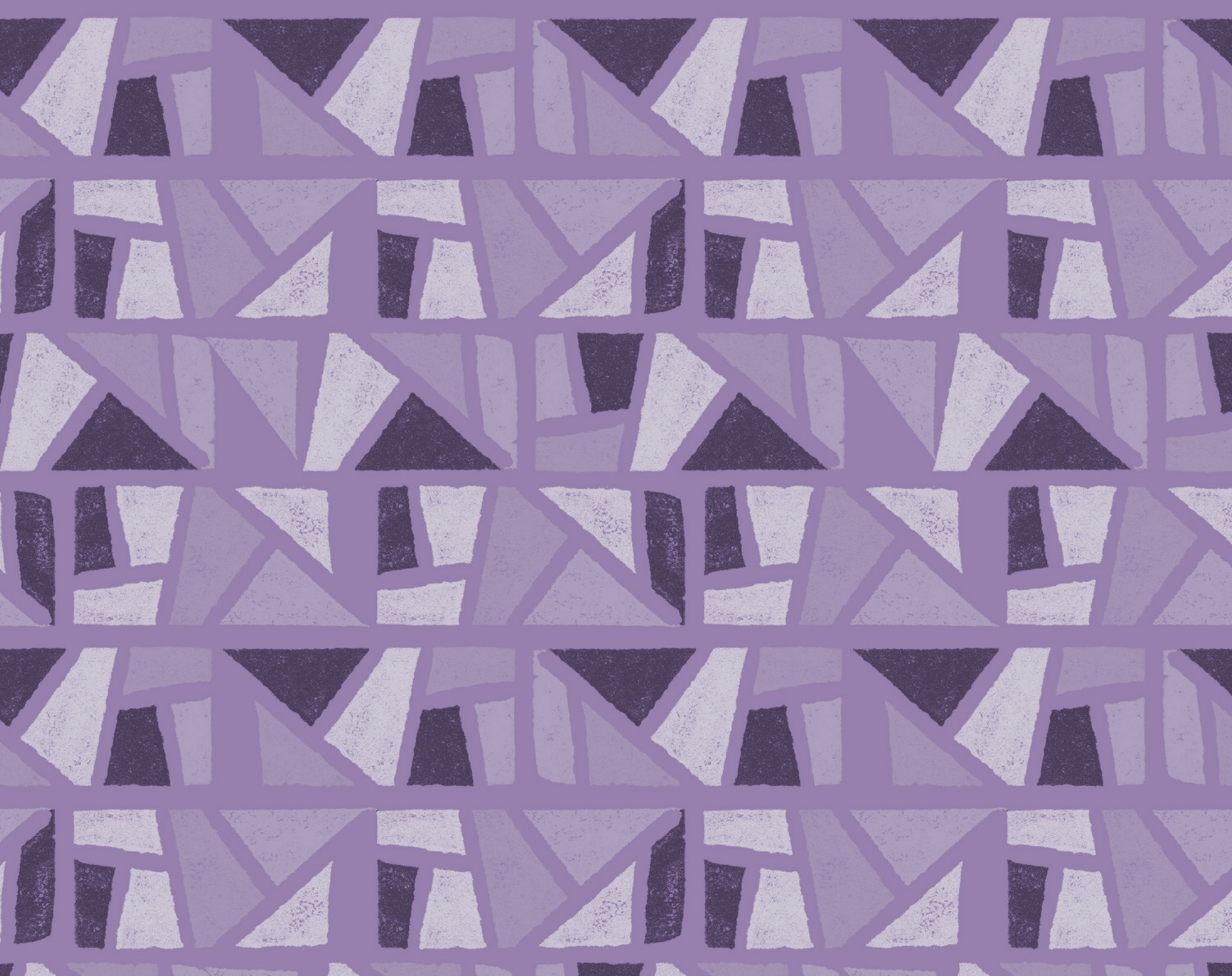

EKLER

Ek 1: Protokol

KAYSERİ YERALTI YAPILARI ENVANTERİ

HAZIRLANMASI İŞİPROTOKOLÜ

MADDE 1- PROTOKOLÜN KONUSU

Kayseri ili merkezi ve civar ilçeleri yüzyıllar süren kesintisiz bir iskana sahiptir. Özellikle; bölgedeki yanardağlar tarafından yüzeye püsküren ve kalınlığı yer yer 400 m'yi geçen, yumuşak ve kazılması kolay tüf kayaçlar oyularak oluşturulan yeraltı şehirleri, yerleşimler, tüneller Kayseri'nin tarihsel birikiminin en önemli unsurlarından biridir.

Hem Kayseri merkezde, hem de ilçelerde yaygın olarak rastlanan ve bazı örneklerin tarihleri yüzyıllarla ölçülen bu yeraltı yerleşimlerinin yer yer hızlı yapılaşmanın kurbanı olduğu bilinmektedir. Mülkiyetleri 2863 sayılı kanunla devlete ait olan ve aynı kanunla koruma altına alınmış olan bu yeraltı yapılarına yüzeydeki herhangi bir inşaat veya temel kazısıyla zarar verilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunun ilk ve en önemli adımı da tüm bu yeraltı yapılarının envanterlenerek kayıt altına alınmasıdır.

Sonuç olarak; en az yerüstü kadar önemli ve değerli bir yeraltı birikimine sahip olan Kayseri'nin bu tarihsel mirasının en kısa sürede belgelenmesi, kayıtlara geçirilmesi ve korunmaya alınması gerekmektedir.

MADDE 2- TARAFLAR

- Belediye: Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
- OBRUK: OBRUK Mağara Araştırma Grubu

2008 yılında İstanbul'da kurulan OBRUK Mağara Araştırma Grubu, farklı kulüp ve derneklerden 30'dan fazla deneyimli üyeye sahiptir. Grup daha önce Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile işbirliği içinde Küre Dağları Milli Parkı Mağaraları Projesi'ni ve Kahramanmaraş Kuzeyi Mağaraları Envanteri'nitamamlamıştır. Yeraltı yapılarının araştırılması ve haritalanması konusunda Türkiye'nin en tecrübeli

mağaracılarını bünyesinde barındıran grup üyeleri 2009 yılında, proje yürütücüsü Dr. Çiğdem Aygün nezaretinde Ayasofya ve Topkapı Sarayı yeraltı yapıları araştırma projesini gerçekleştirmiştir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı ile birlikte yürütülen Gaziantep Yeraltı Yapıları Envanterleme Projesi ise geçen yıl tamamlanmıştır. Bu çalışmalar dışında; Nevşehir Müze Müdürlüğü nezaretinde sürdürülen Derinkuyu, Mazı, Tatlarin ve Aksaray Müze Müdürlüğü nezaretinde sürdürülen Saratlı – Aziz Mercurius yeraltı şehirleri haritalama çalışmalarıda ekibin yürüttüğü diğer çalışmalardan bazılarıdır. OBRUK Mağara Araştırma Grubu Türkiye'nin mağaracılık alanında tek süreli yayınını da yapmaktadır. Geçen yıllar içinde National Geographic ve Atlas dergilerinde yayımlanan 11 makaleye ek olarak yurtdışı kongrelerde 8 tebliğ verilmiştir.

MADDE 3- PROTOKOLÜN AMACI

Bu projenin amacı,Kayseri ili sınırları içinde bulunan ve farklı sebepler yüzünden her geçen gün biraz daha tahrip olan ve bazıları tümüyle yok olma riskine sahip yeraltı yapılarının araştırılması, belgelenmesi, haritalanması ve envanterlerinin yapılmasıdır.

Bu çalışma;hem bazılarının tarihi yüzyıllarla ölçülen bu tarihsel mirasın korunmasını sağlayacak, hem de bu yapıların gelecekte mümkün olabilecek kullanım alanlarının projelendirilmesi için bir ilk adım olacaktır.

MADDE 4- YÖNTEM

- Yapılması planlanan çalışma temel olarak Kayseri'de mevcut yeraltı yapılarının (mağara, yeraltı şehri, barınak, yerleşim, tünel, vs.) tespit edilmesi, ölçülmesi ve haritalanması ibarettir.
- Bu çalışma sırasında başlangıç olarak Kayseri şehri alınacak, şehir merkezindeki çalışmaların tamamlanmasının ardından çalışmalar ilçelere yönlendirilecektir.
- Çalışmada ağırlık verilecek noktalar Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Müzesi yetkilileri ve ÇEKÜL Vakfı'nın önerileriyle oluşturulacaktır.
- İlk aşamada, hakkında bilgi sahibi olunan tüm yeraltı yapıları bölge haritası üzerine işaretlenecek, ardından şehir merkezinden başlayarak tüm bölgede yeraltı yapıları araştırmasına geçilecektir.
- Bu, ikinci aşamada, varlığının bilgisine sahip olunan tüm yapılar tespit edilip ölçülecek ve ana plana işlenecektir. Tünel, yeraltı şehri gibi arkeolojik ve mimari öneme sahip yapılar ise;mimari ölçümler dışında, eğim ve yönleri de ölçülerek araştırılacak, yüzeye bağlantılı

oldukları noktalar referans alınarak mümkün olduğunca doğru bir şekilde bölge yüzey haritasına işlenecektir.

- Bu çalışma sırasında; her yeraltı yapısı ayrı bir föy halinde envanterlenecek, yapının planı, çizimi, özellikleri ve fotoğrafları bu şekilde; ayrı fişler halinde kayda alınacaktır.
- Ancak ilk bölge tümüyle tamamlandıktan sonra ikinci bölgede çalışmaya başlanacaktır.

MADDE 5- ÇALIŞMA EKİBİ

Proje, başlangıçta OBRUK Mağara Araştırma Grubu'na üye mağaracılar tarafından yürütülecektir. Yeraltı ölçüm çalışmalarında 3, azami 4 kişilik ekipler halinde çalışılması ideal olduğu için, bu projede görev alacak toplam ekip çoğunlukla 4-6 kişi civarında olacaktır. Öte yandan, bahsi geçen çalışmanın büyüklüğü göz önüne alınarak Kayseri'den, gönüllük esası ile projeye destek olacak elemanların tedarik edilmesi için çaba harcanacaktır.

MADDE 6- SÜRE

Elimizde Kayseri yeraltı yapılarına ait herhangi kapsamlı bir veri olmaması ve bölgede daha önce tespit edilmiş bazı yeraltı yapılarının büyüklüğü göz önüne alındığında bahsi geçen projenin yaklaşık bir yıl ve toplam 400 adam/gün sürebileceği öngörülmektedir.

MADDE 7- TARAFLARIN SORUMLULUKLARI

- Belediye'nin Yükümlüklükleri;
    - Çalışmanın idaresinin sağlanması,
    - Bir kısmı özel mülkiyette, diğer bir kısmı ise kamu alanlarında yer alan tüm yeraltı yapıların araştırılması için gerekli izinlerin sözlü ve/veya yazılı olarak alınması,
    - İşin yapılabilmesi için çalışma ekibinin ihtiyaç duyacağı; ulaşım, konaklama, iaşe giderlerinin karşılanması.

- ÇEKÜL'ün Yükümlülükleri;
    - Çalışmanın koordinasyonu ve sekretarya görevleri ÇEKÜLVakfı Kayseri Temsilciliği tarafından yürütülecektir.

- OBRUK'un Yükümlülükleri;

- Kayseri ili sınırlarıiçinde mevcut yeraltı yapılarının (mağara, yeraltı şehri, barınak, yerleşim, tünel, vs.) tespit edilmesi, ölçülmesi,haritalanması ve envanterlerinin yapılması,
- Araştırma sırasında çalışılacak yeraltı yapılarında rastlanabilecek hiçbir tarihi buluntuya dokunulmadan korunması,
- Mimari yapıların yanı sıra tüm buluntular fotoğraflarla *in situ* belgelenmesi,
- Tarihsel öneme sahip herhangi bir buluntu ile karşılaşılması durumunda yetkililere bildirilmesi,
- Çalışmaya katılan ekibin, iş güvenliğinin sağlanarak olası kazalara yönelik önlemlerin alınması,
- Çalışmalara katılacak kişilerden, her türlü riskin varlığını kabul ederek, olası bir can ve mal kaybında sorumluluğun kendilerine ait olduğunu gösterir taahhütnamenin Belediye'ye sunulması,

MADDE 8- DİĞER HÜKÜMLER

1- Çalışma esnasında meydana gelebilecek can ve mal kayıplarından Belediye ve ÇEKÜL sorumlu tutulamaz.
2- Çalışma arşivleri ve çıktıları Belediye'ye ait olup, Belediye'den izin almaksızın kullanılamaz ve yayınlanamaz

MADDE 9-YÜRÜTME/YÜRÜRLÜK

1- İşbu protokol imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.
2- Protokolden doğan ihtilaflar iyi niyet çerçevesinde taraflar arasında çözüme kavuşturulmaya çalışılır. Bu mümkün olmadığı takdirde Kayseri Mahkemeleri yetkilidir.
3- Dokuz (9) maddeden oluşan bu protokol ilgili taraflarca 3 nüsha olarak tarihinde imzalanmıştır.

Mustafa YALÇIN Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri	Prof.Dr. Metin SÖZEN ÇEKÜL Vakfı Başkanı	Ali M. YAMAÇ OBRUK Başkanı

Ek 2: Proje Kapsamındaki Yapılar

- Talas, Ali Dağı ve Ali Saip Paşa Yeraltı Şehirleri
- Gesi, Değirmendere Vadisi Güvercinlikler ve Kaya Yerleşimleri
- Gesi, Bahçeli, Çatalin ve Penzikli Yeraltı Şehirleri
- Gesi, Belağası, Ötedere Vadisi İki Yeraltı Şehri ve Su Yapıları
- Hisarcık, Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri
- Gesi, Belağası Yeraltı Şehirleri ve Kaya Yerleşimleri
- Yeşilhisar, Doğanlı Köyü (Kırk Merdiven) Yeraltı Şehri
- Yeşilhisar, Erdemli Köyü Kaya Yerleşimleri
- Yeşilhisar, Keşlik Köyü Kaya Yerleşimleri
- Yeşilhisar, Soğanlı Köyü Kaya Yerleşimleri
- Yeşilhisar, Güzelöz Köyü Kaya Yerleşimleri ve Yeraltı Şehri
- Gesi, Güney Mahallesi Vadisindeki Kaya Yerleşimleri
- Mancusun Köyü (Yeşilyurt Mahallesi) Kaya Yerleşimleri
- Kocasinan, Yuvalı Köyü Kaya Yerleşimleri
- Melikgazi, Zincidere Harman Yeri Yeraltı Şehri
- Melikgazi, Endürlük (Yörükoğlu) Kaya Yerleşimleri
- Melikgazi Merkezinde Mustafabey Mah. Yeraltı Şehri
- Melikgazi, Kayapul Mevkii Kaya Yerleşimleri
- Hacılar Lifos Dağı Kaya Yerleşimleri
- Argıncık Kaya Yerleşimi
- Damlamacı I. ve II. Yeraltı Şehirleri
- Bayramhacı Köyü Kaya Yerleşimleri
- Yuvalı Köyü Kaya Yerleşimleri
- İncesu Küllü Köyü Kaya Yerleşimleri
- Bünyan Kayabaşı Kaya Yerleşimleri
- Bünyan Merkezde Yeraltı Şehri
- Erkilet Akın, Kızık ve Çevril Köyleri Kaya Yerleşimleri
- Ağırnas Yeraltı Şehri ve Mimar Sinan Evi Yeraltı Yapıları
- Ağırnas, Eski Turan (Dimitri) Köyü Kaya Yerleşimi
- Ağırnas, Akbınderesi Kaya Yerleşimi
- Ağırnas, Bağpınar (Isbıdın) Köyü Kaya Yerleşimi
- Ağırnas, Derindere Köyü Kaya Yerleşimi
- Ağırnas, Subaşı Mah. Yeraltı Şehri
- Ağırnas, Gölgebağı Mev. Kaya Yerleşimi
- Ağırnas, Sığıryatağı Mev. Kaya Yerleşimi
- Bürüngüz Yeraltı Şehri
- Develi, Gazi Kasabası Yeraltı Şehri
- Develi, Şahmelik Vadisi
- Develi, Öksenek Vadisi
- Develi, Öksüt Köyü Kaya Yerleşimleri
- Develi, Ayşepınar Köyü Kaya Yerleşimleri
- Develi, Çomaklı Köyü Güneyinde Yeraltı Şehri
- Develi, İncesu Kaya Yerleşimi
- Develi, Kulpak Köyü Kaya Yerleşimleri
- Özvatan-Amarat Kasabaları Yakınlarında Zırha Kalesi Yeraltı Şehri
- Tomarza, Saraycık ve Sümengen Dağlarında Yeraltı Yapıları
- Tomarza, Dadaloğlu Yeraltı Şehri
- İncesu, Aksu Bağları Mevkii Kaya Yerleşimleri

Ek 3: Kayseri Şehri ve Yakın Civarında Çalışılan Yerler Haritası

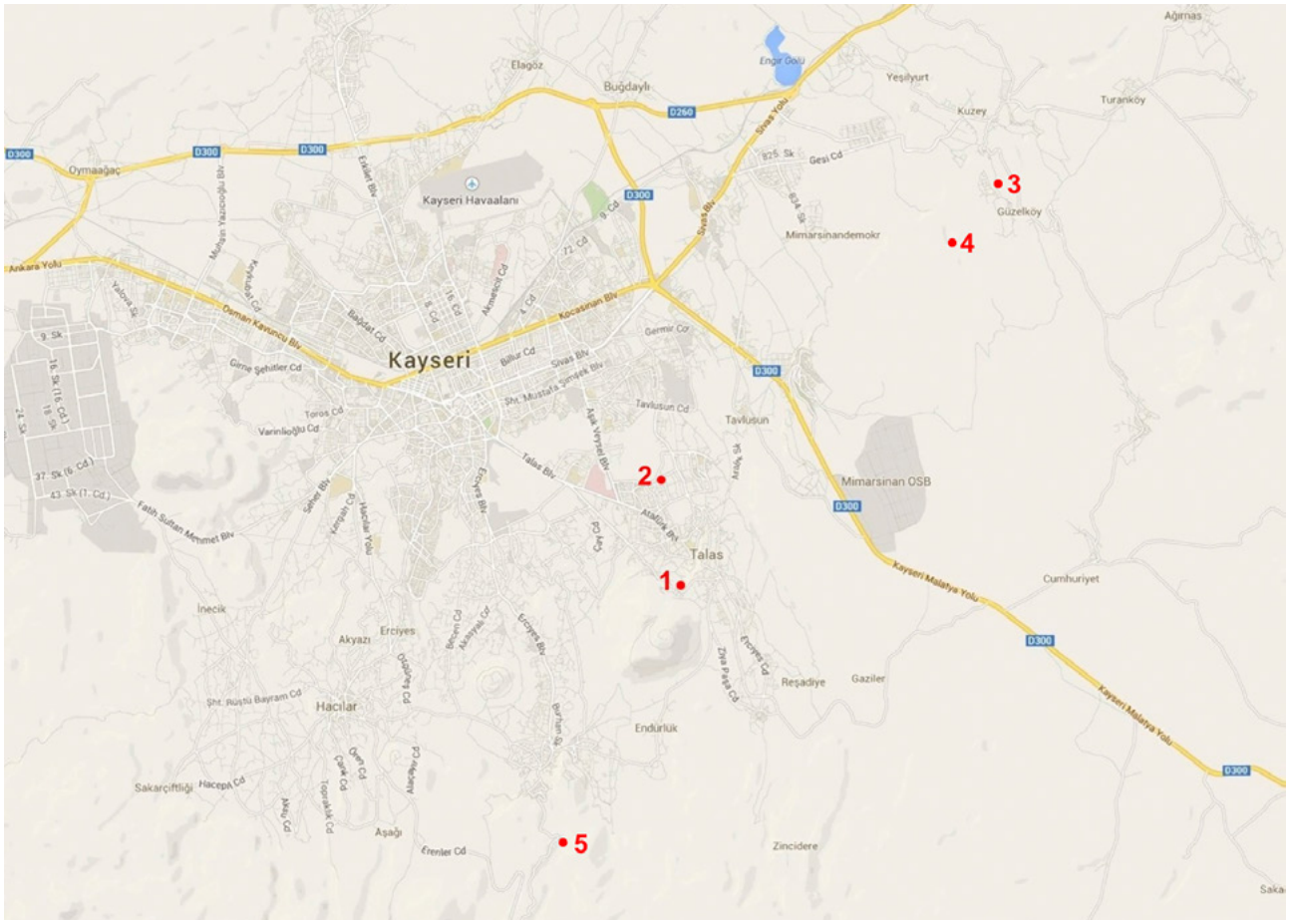

1. Ali Dağı Yeraltı Şehri
2. Ali Saip Paşa Yeraltı Şehri
3. Gesi / Değirmendere Vadisi Kaya Yerleşimleri, Güvercinlikler, Çatalin ve Penzikli Yeraltı Şehirleri
4. Belağası Kaya Yerleşimleri ve Yeraltı Şehirleri ile Ötedere Vadisi Yeraltı Şehirleri
5. Kırlangıç Vadisi Yeraltı Şehri

Kitap ister bir şiir kitabı olsun, ister bir araştırma inceleme veya tarih kitabı olsun; ya da bir roman, hikâye, fotoğraf, sanat, anı v.b. olsun fark etmez. Aynı misyonu taşır. İnsanın zaman içinde anlamını korumasını, mekân içinde anlamını somutlaştırmasını sağlar. İşte bu bilinç de kültür, sanat ve medeniyetin ortaya çıkmasının temel sebebidir.

Tarihsel ve coğrafi anlamda medeniyetlerin merkezi olan Kayseri, "Âlimler şehri" olarak bilinmektedir. Dolayısıyla biz de bu aidiyete ve tanıma uygun olarak tarihimizi, geleneğimizi, kültürümüzü ve sanatımızı yansıtan eserleri yayınlayarak halkımıza ulaştırma kaygısındayız. Biliyoruz ki yayınladığımız eserler geleceğe bıraktığımız işaret taşlarıdır. "**Okuyan Şehir**" bilinci ile açtığımız her kütüphane ve kültür merkezi, yayınladığımız her dergi ve kitap, Kayserimize olan saygı ve sevgimizin somut bir göstergesidir.

ISBN: 978-605-9117-19-7

9 786059 117197 >